

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Ryhmäyttäminen kiusaamisen ehkäisyssä ja kiusaamistilanteiden selvittäminen HJK iltapäivätoiminnassa

Tiia Uotila

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma (210 op)

3/2016

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Tiia Uotila	Sivumäärä 60 ja 10 liitesivua
Työn nimi Ryhmäyttäminen kiusaamisen ehkäisyssä ja kiusaamistilanteiden selvittäminen HJK iltapäivätoiminnassa.	
Ohjaava(t) opettaja(t) Pauli Kurikka	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja HJK ry:n iltapäivätoiminta, Laura Salmi	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyöni tavoitteena oli tuottaa tietoa, jonka pohjalta Helsingin Jalkapalloklubi ry:n (HJK) iltapäiväkerhojen ohjaajien perehdytysmateriaalia ja -koulutusta tullaan päivittämään. Tämän lisäksi tavoitteena oli tuoda esille erilaisia näkökulmia liittyen lasten ryhmäyttämiseen, kiusaamisen ehkäisyyn ja kiusaamistilanteisiin puuttumiseen. Opinnäytetyötäni hyödyntäen HJK iltapäivätoimintaan tullaan tuottamaan opas, jossa käydään läpi kuinka ehkäistä kiusaamista ryhmäyttämisen avulla, ja myös miten kiusaamistilanteisiin tulee puuttua HJK iltapäivätoiminnassa. Kyseinen opas tullaan ensi lukuvuodesta lähtien (elokuu 2016) liittämään iltapäiväkerho-ohjaajien päivitettyyn perehdytysmateriaaliin. Tämän lisäksi HJK:n iltapäivätoiminnan perehdytyskoulutukseen tullaan lisäämään toiminnallinen ryhmäyttämisosio, joka antaa ohjaajille konkreettisia käytännön esimerkkejä ja lähestymistapoja lasten ryhmäyttämiseen.</p> <p>Kiusaamisen ehkäisy on erittäin tärkeä ja ajankohtainen aihe lasten ja nuorten kanssa työskennellessä niin yksittäisten toimijoiden kannalta, kuin myös globaalilla tasolla. Kiusaaminen on yleistynyt ja vakava varteenotettava ilmiö, jonka seurauksena lapsen fyysinen ja henkinen hyvinvointi voi vahingoittua pahimmassa tapauksessa pysyvästi aikuisiälle asti. Lapsen koko kasvun ja kehityksen kannalta onkin erittäin tärkeää pyrkiä turvaamaan jokaisen lapsen turvallisuus, ja tarjoamaan heille mahdollisimman onnellinen lapsuus. Opinnäytetyöni aihe on yhteisöpedagogin näkökulmasta erittäin tärkeä, koska siinä käsitellään koulutuksemme kannalta oleellisia aiheita kuten yhteisöllisyys, yhdessä toimiminen, toisesta välittäminen ja pyrkimys tarkastelemaan asioita toisten ihmisten näkökulmasta. Näistä aiheista on löydettävissä elintärkeitä vastauksia kiusaamisen kitkemiseksi ja lasten yhteisöllisyyden kasvattamiseksi.</p> <p>Jotta voitaisiin lähteä kehittämään lapsiryhmien yhteishenkeä sekä yksilöiden sosiaalisia taitoja, on lasten parissa työskenteleville aikuisille tarjottava mahdollisimman laadukkaat ja ajankohtaiset työkalut, joita he pystyisivät hyödyntämään omassa työssään. Heille tulee myös antaa mahdollisuus kehittää omaa ammattitaitoaan ja päästä itse vaikuttamaan sen kehittämiseen. Lähdin kehittämään HJK iltapäivätoimintaa ohjaajien ammatillisen kasvun kehityksen kautta. Tutkimusmenetelminä käytin pääasiassa omia iltapäivätoiminnassa työskentelystä saatuja havaintoja ja kokemuksia, aiheesta jo kirjoitettuun tietoperustaan perehtymistä, sekä laadullista tutkimusta kyselylomakkeiden muodossa. Opinnäytetyötäni voidaan hyödyntää jokaisen alan toimijan oman tarpeen mukaisesti, ja aihetta on helppo lähteä jalostamaan eteenpäin sekä käyttää pohjana lasten ryhmäyttämisen ja kiusaamisen ehkäisyn kehittämiseksi niin iltapäiväkerhoissa, kuin muussa vastaavassa alan toiminnassa.</p>	
Asiasanat iltapäivätoiminta, ryhmäohjaus, kiusaaminen, yhteisöllisyys, lapset	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree programme in Civic activities and Youth work

ABSTRACT

Author Tiia Uotila	Number of Pages 60
Title Group work in preventing and solving bullying in HJK afternoon activity.	
Supervisor(s) Pauli Kurikka	
Subscriber and/or Mentor HJK afternoon activity, Laura Salmi	
Abstract <p>The purpose of my thesis was to provide information to HJK ry, (Helsingin Jalkapalloklubi ry.) that would be later utilized in the updated introduction and training of the councilors in HJK's afternoon activity. In addition, the goal was also to bring out new perspectives around developing children's abilities to work in groups, preventing bullying and how to intervene in bullying. Based on my thesis a guidebook will be made involving these issues, and that guidebook will be attached to the councillors' introduction material. Also a functional and active part in which the councillors will themselves participate in will be added to their introduction training. This will provide the councillors examples and tools that they can use directly in their work in HJK's afternoon activity.</p> <p>Bullying prevention is a very important and current issue in terms of working with children and young people. It has generated a lot of focus all the way up to being an global issue that has grown a lot in the past years. Bullying can affect children's physical and mental health, and it can damage the child's natural growth and development all the way up to their adulthood. Due to these facts it's very important to constantly strive towards assuring every child's safety and to provide them a happy childhood. My thesis is very essential in the perspective of a community educator, because it involves with issues such as teamwork, sense of community, caring about other people and the effort to see things from another person's perspective. Within these topics are a lot of answers and tools that can and should be used in preventing bullying and developing children's sense of community and working in a group.</p> <p>Adults that work with children must be provided with the most current and high-class tools possible, so that they can utilize them in their own work in terms of developing children's social skills and team spirit. It is also important to give them a chance to be a part of this development process, and that is one of the reasons I started developing HJK's afternoon activity in terms of educating and improving the professionalism of the councillors'. The research methods I used in this thesis were my own observations and experiences in working in HJK's afternoon activity, researching literature and studies, and also forming an enquiry to the councillors about the issues of my thesis. This thesis can be utilized in every aspect of improving group work between children and preventing bullying. The thesis is not strictly restricted to HJK's afternoon activity, so it can also be used by other professionals and actors in this field.</p>	
Keywords afternoon activity, leading groups, bullying, sense of community, children	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 LAKISÄÄTEINEN ILTAPÄIVÄTOIMINTA	6
2.1 HJK ry:n iltapäivätoiminta	7
2.2 Opinnäytetyön tarpeellisuus	10
2.3 Ohjaajat ja ohjaajuus	13
3 LASTEN RYHMÄYTTÄMINEN	15
3.1 Lapsi ryhmässä	16
3.2 Ryhmän muodostuminen	18
3.3 Toimiva ryhmä	20
3.4 Ryhmäyttäminen	21
3.5 Leikki työvälineenä	22
4 KIUUSAAMINEN	24
4.1 Mikä on kiusaamista?	25
4.2 Miksi kiusataan?	26
4.3 Kiusaamisen ehkäisy	28
4.4 Kiusaamistilanteisiin puuttuminen ja niiden selvittäminen	29
5 TIETOPERUSTA JA TUTKIMUSMENETELMÄT	31
5.1 Laadullinen tutkimus	33
5.2 Kysely tutkimusmenetelmänä	34
5.3 Havainnointi ja kokemukseen perustuva tieto	35
6 TUTKIMUSTULOKSET JA NIIDEN ARVIOINTI	37
6.1 HJK iltapäiväkerho-ohjaajien kysely	38
6.2 Vastuuohjaajien kysely	42
7 SYNTYNEET KEHITYSIDEAT JA NIIDEN JALKAUTTAMINEN	45
8 LOPUKSI	48
LÄHTEET	49
LIITTEET	51

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää Helsingin Jalkapalloklubi ry:n iltapäivätoiminnan ryhmissä tapahtuvaa ryhmäyttämistä ohjausmenetelmänä ja kiusaamisen ehkäisyä. Opinnäytetyö on osa suurempaa ohjaajille suunnattua koulutuskokonaisuutta, jota rakennetaan iltapäivätoiminnan ohjaajien perehdytyskokonaisuuden osaksi. Opinnäytetyö tuottaa tietoa, jonka avulla Helsingin Jalkapalloklubi ry:n (HJK) iltapäiväkerhojen ohjaajille tuotetaan opas, jossa käydään läpi kuinka ehkäistä kiusaamista ryhmäyttämisen avulla, ja myös miten kiusaamistilanteisiin tulee puuttua näissä kerhoissa. Tämän lisäksi HJK:n iltapäivätoiminnan perehdytyskoulutukseen tullaan lisäämään toiminnallinen ryhmäyttämisosio.

Opinnäytetyön aihe valittiin yhdessä tilaajan kanssa. Pohdimme mahdollisimman ajankohtaista ja HJK:n iltapäivätoiminnan ohjaajia konkreettisesti hyödyntävää ja heidän ammattitaitoaan lisäävää aihekokonaisuutta. Olen itse työskennellyt kyseisissä HJK:n iltapäiväkerhoissa, joten tiedostan käytännön haasteet ryhmänohjaustyössä. Totesimme yhdessä tilaajan kanssa, että ohjaajille ei ole olemassa minkäänlaista kirjattua ja HJK:n käyttöön soveltuvaa ohjeistusta ja tukea siihen, kuinka kiusaamistilanteisiin puututaan, sekä miten niitä ehkäistään. Laadukkaan iltapäivätoiminnan toteuttaminen vaatii kiusaamisen käsitteen avausta ja ilmiön laajempaa tarkastelua. Tällä hetkellä sana kiusaaminen mainitaan ohjaajien perehdytysmateriaalissa vain yhden kerran.

Kiusaaminen on viimevuosien aikana noussut erittäin suureksi puheenaikeeksi maailman laajuisesti, ja Suomessakin on perustettu monia kampanjoita ja projekteja, jotka pyrkivät kiusaamisen lopettamiseen tai sen ehkäisyyn. Tällaisia ovat esimerkiksi Kiva Koulu- kampanja (2016), Kamppailija Ei Kiusaa (2016), Suomen lukiolaisten liiton #kutsu mua- kampanja, sekä Syrjinnästä vapaa alue- kampanja. Internet ja kirjastot ovat täynnä materiaalia, jossa pohditaan miten kiusaamiseen tulisi puuttua, mistä se johtuu ja kuinka siltä voitaisiin välttyä. Kuitenkin tähän tietoon perehtyminen vie aikaa ja tiedon määrä niin suuri, että asiaan sen suurempi perehtyminen jää usein tekemättä. Tämän takia onkin tärkeää, että jokaisessa työpaikassa, jossa toimitaan lapsi- ja nuorisoryhmän ohjaustyössä ja missä kiusaamista ilmenee, tulisi olla yhtei-

set, käytännön tarpeeseen rakentuvat toimintaohjeet ja pelisäännöt, miten kiusaamistilanteisiin puututaan.

Selkeät toimintaohjeet opastavat mitä kiusaamistilanteissa tulee tehdä ja miten kiusaamistilanteita voidaan ennaltaehkäistä. Toimintaohjeiden tulisi olla tiiviit, selkeät ja kaikille saatavilla mahdollisimman vaivattomasti. Mielestäni tärkeä huomio on se, että kiusaamistilanteiden ja ennaltaehkäisyn asiantuntijat ovat ryhmässä toimivat ohjaajat, joten heidän tietotaitoansa tulee hyödyntää ohjeistusta laadittaessa. Tämän takia päädyinkin tekemään selvitystyötä HJK-iltapäiväkerhoissa tapahtuvasta kiusaamisen ehkäisystä ja siihen puuttumisesta sekä miten ryhmäytymisellä voidaan ennaltaehkäistä kiusaamista. Selvitystyöni pohjalta HJK:n iltapäivätoimintaan toteutetaan konkreettinen opas sekä perehdytyskoulutuksen yhteyteen rakennettava toiminnallinen ryhmäytymisosoio. Näiden tarkoituksena on tukea työntekijöiden arkea, ja oppaaseen jokaisen työntekijän olisi aina helppo palata tarpeen sattuessa. Valmis opas tullaan liittämään ensi lukuvuodesta (elokuusta 2016) lähtien iltapäiväkerhojen perehdytysmateriaaliin, joka käydään kerhoittain yhdessä läpi ennen töiden alkua, ja näin jokainen ohjaaja tulee olemaan tietoinen oppaan olemassaolosta.

2 LAKISÄÄTEINEN ILTAPÄIVÄTOIMINTA

Iltapäivätoiminnan tavoitteena on tukea lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia ja terveyttä sekä luoda pohja hyvälle kasvulle ja kehitykselle. (Helsingin kaupunki 2013, 5.) Helsingin alueella iltapäivätoimintaa tarjoavat mm. Helsingin opetusvirasto, Helsingin varhaiskasvatusvirasto, koulut, seurakunnat ja urheiluseurat (Helsingin kaupunki 2016). Iltapäivätoiminnassa lapsella on mahdollisuus niin omatoimiseen leikkimiseen, kuin osallistua ohjattuihin toimintatuokioihin. Leikin ja liikunnan lisäksi, tulee lapsella olla mahdollisuus lepoon, välipalaruokailuun, itseilmaisuun, kädentaitojen harjoittamiseen ja rauhalliseen toimintaan. (Helsingin kaupunki 2013, 6-9.)

Iltapäivätoiminta on koulupäivän jälkeen (klo 12–17) tapahtuvaa valvottua ja ohjattua toimintaa peruskoulun 1. – 2. luokan oppilaille sekä muiden luokka-asteiden oppilaille, joille on tehty erityisen tuen päätös. Pienten koululaisten aamu- ja iltapäivätoimin-

nan perusteista, tavoitteista ja toimintaperiaatteista säädetään perusopetuslain 48§ (628/1998) 8a luvussa. Tämä säädös, opetushallituksen perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet ja perusopetuksen laatukriteerit määrittävät iltapäivätoiminnan järjestämisen ja toteuttamisen periaatteita. Iltapäivätoimintaan ei ole subjektiivista oikeutta. (Helsingin kaupunki 2013, 1-12.) Perusopetuslaissa 48 a § (19.12.2003/1136) määritellään iltapäivätoiminnan tavoitteet seuraavasti:

Aamu- ja iltapäivätoiminnan tavoitteena on tukea kodin ja koulun kasvatustyötä sekä lapsen tunne-elämän kehitystä ja eettistä kasvua. Lisäksi aamu- ja iltapäivätoiminnan tulee edistää lasten hyvinvointia ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa sekä ennaltaehkäistä syrjäytymistä ja lisätä osallisuutta.

Aamu- ja iltapäivätoiminnan tulee tarjota lapsille monipuoliset mahdollisuudet osallistua ohjattuun ja virkistävään toimintaan sekä mahdollistaa lepo rauhallisessa ympäristössä, ammattitaitoisen ja tehtävään soveltuvan henkilön valvonnassa.

Omien havaintojeni ja kokemusteni perusteella iltapäivätoiminta opettaa lapsille mm. ryhmässä toimimista, kehittää tämän minäkuva ja antaa heidän kokeilla omien kykujensä rajoja. Ensimmäisellä luokalla kouluissa lapsille tulee paljon uutta tietoa, ja he voivat olla jopa ensimmäistä kertaa osana isompaa ryhmää ja heiltä myös vaaditaan paljon totuttelua uusiin sääntöihin, auktoriteetteihin ja tapoihin. Iltapäivätoiminta on koulun tavoin tukemassa lapsen kasvua ja kehitystä. Samoin kuin koulussa, iltapäivätoiminnassa on omat sääntönsä, uudet ihmiset ja erilainen ympäristö mihin lapsi on tottunut. Lapset pääsevät kokeilemaan paljon uusia ja erilaisia asioita leikin kautta valvotussa ja turvallisessa ympäristössä. He pääsevät toteuttamaan itseään esimerkiksi kädentaitojen, liikunnan, itseilmaisun ja luovuuden kautta. Iltapäivätoiminta tukee myös vanhempien kasvatustyötä, ja tarjoaa turvallisen ympäristön lapsille jossa he voivat vapaasti olla lapsia, tehdä läksyt ja ulkoilla sen ajan kun vanhemmat ovat vielä töissä, eikä lasten tarvitse olla yksin kotona.

2.1 HJK ry:n iltapäivätoiminta

Helsingin Jalkapalloklubi eli HJK, on yksi Suomen tunnetuimmista ja menestyksikäimmistä urheiluseuroista. HJK on jakanut toimintansa HJK ry:ksi ja HJK Oy:ksi. HJK ry kattaa lasten ja nuorten joukkueet, naisten joukkueet ja miesten joukkueet edustusjoukkuetta lukuun ottamatta, ja HJK Oy on perustettu harjoittamaan miesten edustusjoukkueen jalkapallotoimintaa ja siihen liittyvää liiketoimintaa (HJK Oy 2016). HJK ry perustettiin 19.6.1907 ja vuosi 2015 oli seuran 108. toimintavuosi. Seura keskittyy luomaan ja takaamaan mahdollisimman korkealaatuiset ja hyvät puitteet jalkapallon harrastamiselle mahdollisimman monella tasolla harrastejoukkueista korkealle kilpatasolle asti ja seurassa jalkapalloa harrastaakin n. 2500 lasta ja nuorta ja toimintaa pyörittää noin 450 vapaaehtoista toimihenkilöä. (HJK Juniorit 2016c.)

HJK ry:n strategiaan (2014-2017) on kirjattu yhtenä seuran missioista olla merkittävä rooli yhteisössä, ja tähän on linkitetty vaikuttavuus ja yhteiskunnallisten palveluiden tuottaminen. HJK seurana pyrkii edustamaan arvoja ja toimintatapaa, joka kasvattaa hyviä ihmisiä ja on näiden arvojen mukaisesti lähtenyt myös järjestämään iltapäiväkerhotoimintaa 1.- ja 2.- luokkalaisille lapsille yhdeksässä toimipisteessä ympäri Helsinkiä ja toiminnassa on mukana tällä hetkellä yli 400 lasta.

Iltapäivätoimintaa järjestetään Arabian peruskoululla, Helsingin ranskalais-suomalaisella koululla, Maunulan ala-asteella, Meilahden ala-asteella, Munkkivuoren ala-asteella, Snellmanin ala-asteella, Sonera Stadiumilla ja kaksi kerhoa Vallilan ala-asteella. Vaikka HJK onkin jalkapalloseura, iltapäiväkerhot eivät ole jalkapallopainotteisia, vaan tarkoituksena on tarjota monipuolista, ohjattua ja omaehtoista liikuntaa lapsille. (HJK Juniorit 2016b.)

HJK-iltapäivätoiminnan toimintaperiaate on tarjota laadukasta, liikunnallista, lapsilähtöistä ja luotettavaa koulupäivän jälkeistä ryhmätoimintaa. Toiminnassa korostuvat arvot ovat

- Lapsen tarpeet etusijalla
- Liikunnan säännöllisyys ja monipuolisuus
- Suunnitelmallisuus ja tavoitteellisuus
- Lapsen hyvinvoinnin edistäminen yhdessä perheiden ja koulun kanssa
- Sosiaaliset ja ryhmässä toimimisen taidot

- Leikinomaisuus ja vapaaehtoisuus

(HJK Juniorit, 2015)

HJK ry on toiminut Helsingin kaupungin iltapäivätoiminnan palveluntuottajana jo yli kymmenen vuoden ajan. HJK-iltapäivätoiminta on kasvanut valtavasti tässä ajassa. Yksittäisistä iltapäiväkerhoista ja niissä toimineista ohjaajista on tullut yli 400 lapsen ja lähes 50 työntekijän organisaatio. HJK:n iltapäivätoimintaa säätelee Helsingin kaupungin opetusviraston säätelemä perusopetuksen iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelma, samoin kuin kaikkia muitakin lakisääteisen iltapäivätoiminnan toimijoita. Iltapäivätoiminnan rahoitus perustuu avustukseen sekä asiakasmaksuihin. Lakisääteistä iltapäivätoimintaa Helsingissä toteuttavat tahot hakevat vuosittain toimintaavustusta Opetusvirastolta. Asiakasmaksut lasta kohden ovat 80-100 euroa kuukaudessa. (Salmi 2016.)

Vaikkakin seuran tarjoama iltapäivätoiminta ei ole jalkapallopainotteista, luo pelkkä urheiluseuran leima mielikuvan terveellisistä ja liikunnallisista elämäntavoista, joita lasten vanhemmat varmasti haluavat lapsilleen tarjota. Lasten ja nuorten tämän hetkinen fyysinen terveydentila on jo kauan aiheuttanut huolta. Lapset viettävät yhä enemmän ja enemmän aikaa tiukasti paikallaan istuen tuijottaen pientä välkkyvää ruutua, sen sijaan että olisivat keksimässä itselleen tekemistä ja kehittämässä mielikuvitustaan. Monissa maissa suureksi ongelmaksi on noussut mm. lasten liikalihavuus ja yleinen terveydentilan heikkeneminen, ja tämä selittyy vahvasti fyysisen aktiivisuuden vähentymisellä. Suositeltava liikunnan määrä lapselle on ainakin 1,5 tuntia päivässä (Fogelholm, Vuori & Vasankari 2011, 76), ja iltapäiväkerhossa olevan lapsen liikunnan määrä useimmiten tulee ylittämään tämän vaaditun minimimäärän. Lasten ja nuorten liikuntaa voidaan edistää parantamalla ympäristön tarjoamia mahdollisuuksia omaehtoiseen liikuntaan (mt., 82). Liikkuminen on keskeinen asia lapsen elämässä ja se vaikuttaa kaikkiin osatekijöihin: motoriseen, tiedolliseen, taidolliseen ja tunne-elämän kehittymiseen (Kaski & Autio 2005, 54). Iltapäiväkerhossa ei vain juosta kun ohjaaja käskee juosta, vaan lapset rohkaistaan itse keksimään leikkejä ja liikunnallista toimintaa, tarjoamalla heille vapaata aikaa ja leikkivälineitä joita he saavat oman tahtonsa mukaan hyödyntää ulkona leikkiessä. Tässä kehittyä lapsen fyy-

sinen terveys ja samalla haastetaan lasta käyttämään omaa mielikuvitustaan ja tekemään omia ratkaisujaan.

Iltapäivätoiminta luonteeltaan tarjoaa ohjaajille paljon mahdollisuuksia kehittää taitojaan niin lasten ohjaamisessa kuin toiminnan suunnittelussa. Monipuolisen toiminnan tarjoaminen mahdollistaa lasten eri osa-alueiden kehityksen, ja se vaatii myös ohjaajilta itsensä kehittämistä ja omalta mukavuusalueeltaan poistumista ja omien kykyjen koettelemista. HJK:n iltapäiväkerhot tekevät tiiviisti töitä myös koulujen kanssa ja useat kerhot järjestetäänkin koulujen omissa tiloissa. Tämä helpottaa lasten siirtymistä iltapäiväkerhoon koulun jälkeen, ja samalla mahdollistetaan sujuva koulun ja kerhon välinen tiedonkulku. Koulun ja iltapäiväkerhon on yhdessä määriteltävä jonkinlaiset selkeät ja säännölliset yhteistyömuodot, joiden avulla voidaan saavuttaa yhteiset päämäärät ja tavoitteet lasten hyväksi. Samalla molemmat osapuolet tutustuvat toistensa toimintaan ja lasten päivänkulku tulee molemmille tutuksi, joka taas auttaa näkemään lapsen arjen kokonaisuutena ja näin myös tutustumaan itse lapseen paremmin.

2.2 Opinnäytetyön tarpeellisuus

Keskustellessamme opinnäytetyöni aiheesta tilaajan, eli esimieheni Laura Salmen kanssa, oli valintakriteereissä ensimmäisenä millaiselle työlle olisi eniten tarvetta ja mistä olisi HJK:n ohjaajille eniten käytännön hyötyä. Koska työskentelen itsekin näissä iltapäiväkerhoissa, pohdin aiheen valintaa myös omalta kantiltani: "Mitä minä tarvitsisin tai olisin tarvinnut enemmän?" Itse olin aloittaessani eniten epävarma siitä, osaisinko puuttua oikein lasten välisiin riitoihin tai pystyisinkö selvittämään nämä tilanteet mahdollisimman hyvin. Keskusteltuamme tästä hetken, totesimme että kiusaaminen ja lasten välien selvittäminen on esim. HJK iltapäivätoiminnan perehdytyskansiossa jäänyt erittäin vähälle huomiolle, ja sana kiusaaminenkin mainitaan siinä vain kerran. Jos ohjaaja haluaisi kehittää omaa osaamistaan tai saada tukea lasten kiusaamistilanteiden selvittämiseen, tulisi hänen joko perehtyä aiheeseen itse tai sitten kysyä apua työyhteisöltä tai esimieheltä. Käytännön tilanteita eli eriasteisia lasten riitoja ja kiusaamista esiintyy kuitenkin päivittäin jokaisessa lapsiryhmässä, joten ohjaajalla tulisi olla vahva osaaminen välittömässä tilanteisiin puuttumisessa. Kiusatun

lapsen tai huonosti voivan ryhmän tilanteeseen tulee tarttua heti ja systemaattisesti. Pahimmassa tapauksessa tilanteen selvittämättä jättäminen tai sen vähättely voi johtaa kiusaamisen pahenemiseen, tai jopa vahingoittaa lapsen mielenterveyttä tai fyysistä olotilaa. Mikäli tilanne vaatii ulkopuolista apua vielä vanhempien ja koulun kanssa käydyn selvittämisen jälkeen tulee ohjaajan olla yhteydessä esimieheen. Esimieheni Laura Salmi on vastuussa HJK:n iltapäivätoiminnasta ja tarvittaessa mm. lastensuojeluilmoituksista, ohjaajien palkkaamisesta ja muista vastaavista vastuutehtävistä. Lähdimme hänen kanssaan yhdessä rajaamaan opinnäytetyötäni, ja hänen kanssaan päädyimme toteuttamaan tämän opinnäytetyön ja kehittämään HJK:n iltapäiväkerhojen ohjaajien osaamista ennaltaehkäistä kiusaamista ja kykyä puuttua kiusaamistilanteisiin.

Opas, joka tullaan tekemään opinnäytetyöni pohjalta, tulee sisältämään ensinnäkin ryhmäytämisen avaamisen käsitteenä, ja mitä se käytännössä tarkoittaa. Tämän lisäksi tulee siinä olemaan esimerkkejä lasten ryhmäytämisleikeistä, joita ohjaajien on helppo muuntaa itselleen sopiviksi, ja joihin on myös helppo keksiä lisää uutta. Toinen osuus oppaasta tulee taas käsittelemään kiusaamista. Kiusaamista tullaan myös käymään ensin yleisesti läpi, ja sen jälkeen tullaan tarjoamaan selkeät menettelytavat, miten HJK:n iltapäiväkerhoissa käsitellään kiusaamistilanteet ja miten niihin puututaan. Esimerkiksi, mitä lasten kanssa puhutaan, kuinka tilanne selvitetään, miten sitä seurataan sen jälkeen, milloin ollaan vanhempiin ja kouluun yhteydessä ja niin edelleen. Näin ohjaajien ei enää tarvitse itse arvuutella että mitä heidän tulisi tehdä, tai tekevätkö he nyt oikein, vaan he voivat keskittyä itse tekemiseen ja lasten kuunteluun. Näillä keinoilla tuetaan ohjaajia heidän työssään, kuin myös varmistetaan että kaikki lapset saavat samanlaisen kohtelun kerhosta riippumatta, ja heidän tarpeensa huomioidaan yhdenvertaisesti. Pelkkien pääpointtien näkeminen ja menettelytapojen läpikäynti voi jo auttaa paljon. Perehdytysmateriaali käydään myös ennen lukuvuoden alkua kerhoittain yhdessä läpi joten ainakin jossain määrin tulee kaikille kerhojen ohjaajille selviksi yhtenäiset sovitut tavat, miten kiusaamistilanteet selvitetään. Ohjaajien vaihtuessa tai tehdessä sijaisuuksia toisille kerhoille, on usein kerhojen omat yksilölliset tavat sijaiselle vähän vieraita tai erilaisia mihin he ovat tottuneet. Kuitenkin tärkeimmissä asioissa tulisi kaikilla ohjaajilla olla selkeä kuva siitä, miten ongelmatilanteet tulisi korjata, koska kyseessä on useissa tapauksissa lasten turvallisuus ja mielenterveys.

Iltapäivätoiminnan kehittäminen on määritelty osana Helsingin kunnan perusopetuksen laatutyön strategiaa (Helsingin kaupunki 2013, 18). Toiminnan jatkuva tarkastelu, kyseenalaistaminen ja kehitysideoiden pohdinta mahdollistavat iltapäivätoiminnan ajankohtaisuuden ja työn korkean laadun. Jos jatkuvasti päädytään toteamaan että asiat ovat ns. tarpeeksi hyvin, ei iltapäivätoiminnalla ole mahdollisuutta kehittää itseään. Jos ei suostuta pohtimaan, olisiko jotain mitä voisimme tehdä enemmän tai erilailla, jää toiminta nopeasti junnaamaan paikalleen ja työn laatu saattaa jopa alkaa laskea, kun työn jälkeä tai sen tapoja ei enää sen kummemmin pohdita ja omaan tekemiseen sokeudutaan ja totuttaudutaan liiakseenkin. Tarkastelua ja pohdintaa tulee myös tehdä useasta eri näkökulmasta, esimerkiksi kunnan päättäjillä tai opetushallituksella voi olla ihan erilaisia ajatuksia iltapäivätoiminnan haasteista tai kehittämistarpeista kuin itse ohjaajalla, joka työskentelee lasten kanssa päivittäin. Vaikka näiden kahden välinen näkemys voikin olla erilainen ovat molemmat ihan yhtä tärkeitä, eikä kumpaakaan tule sivuuttaa. Täten onkin tärkeää kysyä iltapäiväkerho- ohjaajilta mitkä asiat he kokevat haasteellisiksi ja mitkä ovat niitä asioita joihin he tarttuisivat ja lähtisivät kehittämään.

Tämän takia lähdinkin tekemään laadullista eli kvalitatiivista tutkimusta aiheesta, ja hakemaan vastauksia ja ideoita ryhmäyttämiseen ja kiusaamisen ehkäisyyn liittyviin kysymyksiin HJK:n iltapäiväkerhojen ohjaajilta. Kuitenkin loppujen lopuksi iltapäivätoiminnan jokapäiväinen arki on ohjaajien käsissä, joten on erittäin tärkeää antaa heille mahdollisimman hyvät työvälineet ja tietotaito, jotta lasten kanssa työskentely olisi mahdollisimman laadukasta ja kaikkia osapuolia palvelevaa. On myös tärkeää huomioida se, ettei ole yhtä ja oikeaa tapaa tehdä asioita, vaan jokaisen ohjaajan tulisi pohtia omaa tapaa työskennellä, ja mikä hyödyttäisi häntä eniten. Toinen saattaa tarvita enemmän teemakoulutuksia, aiheina esimerkiksi erityislasten kohtaaminen, lasten aktivointi, ryhmän ohjaaminen yms., kun toinen taas kaipaisi enemmän oman toimintansa tarkastelua ja suoraa palautetta, kuten esimerkiksi kehityskeskusteluja, oman toiminnan tarkkailua tai muuta vastaavaa. Tähän aiheeseen ja tutkimukseeni tulen kuitenkin palaamaan tarkemmin myöhemmin opinnäytetyössäni.

Kaikissa iltapäivätoiminnan toimintapaikoissa käytetään ohjaajien perehdyttämiskansiota, johon on koottu ja päivitetty vuosittain iltapäivätoiminnan kannalta keskeiset

asiat (Helsingin kaupunki 2013, 15). Opinnäytetyöstäni saatuja tuloksia tullaan hyödyntämään päivitetystä HJK iltapäivätoiminnan perehdyttämiskansiossa, ja näin pyrin kehittämään kaikkien HJK:n iltapäiväkerhojen tapaa lähestyä uutta lapsi ryhmää ja tietoisesti panostaa kerhon ryhmähengen luomiseen, jolla näin ennaltaehkäistään kiusaamista kyseisissä kerhoissa. Yhteisöpedagogi opiskelijana koenkin, että meidän osaamisemme kohdistuu juurikin tälle saralle kiusaamisessa. Yhteisöllisyys ja toisten kanssa toimiminen ovat opintojemme keskiössä, ja se mihin sitä päättää ryhtyä keskittämään opinnoissaan tai opintojensa jälkeen on jokaisen meidän oma päätöksemme. Pelkkä toisen asemaan asettuminen, sympatiakyvyn kehittäminen ja toisen ihmisen näkeminen kokonaisuutena, voi ennaltaehkäistä liian äkillisen tuomitsemisen, ihmisen syrjinnän, tämän mielen pahoittamisen tai jopa fyysisen vahingoittamisen. Lapsille tulee osata näyttää esimerkkiä miten ryhmässä tulisi käyttäytyä, miten toista ihmistä kohdellaan ja samalla vahvistaa tämän omaa identiteettiä ja roolia ryhmässä.

2.3 Ohjaajat ja ohjaajuus

Ohjaaja on lapselle aikuisen esimerkki, innostaja ja turvallisuuden luoja (Helsingin kaupunki 2013, 14). Kaikissa iltapäiväkerhoissa työskentelee iltapäiväkerho-ohjaajia, jotka toteuttavat ja valvovat kerhojen jokapäiväistä toimintaa. Jokaisella iltapäiväkerholla tulee olla erikseen myös vastuuhjaaja, joka muiden ohjaajien tehtävien lisäksi vastaa kerhon toiminnasta ja sen suunnittelusta ja jolle kuuluu erinäisiä erityistehtäviä, kuten muiden ohjaajien ja vanhempien tiedottaminen, ja hän toimii myös lähimpänä yhteyshenkilönä HJK ry:n hallinnon puolelle. HJK:n iltapäiväkerhoissa on yleisesti ottaen noin 40-55 lasta per ryhmä. Opetusvirasto (Helsingin kaupunki 2013, 14) on määritellyt, että näissä kerhoissa yhtä ohjaajaa kohden on noin 13-15 lasta. Eli sen mukaan jos kerhossa on 55 lasta ohjaajia tulisi olla 4. Kuitenkin oman kokemukseni perusteella olen sitä mieltä että ryhmän toimivuuden kannalta tällainen määrä ohjaajaa kohden on liikaa. Kyllä, työt saadaan tehtyä ja kerhon toimintaa voidaan ylläpitää, mutta erittäin tärkeä lapsiin kohdistuva henkilökohtainen aika ohjaajan kanssa tai tältä saatava huomio jää automaattisesti vähemmälle. Puhumattakaan siitä, että kiireisinä ja stressattuina ohjaajat eivät välttämättä edes jaksa enää panos-

taa jokaisen lapsen henkilökohtaisiin tarpeisiin, ja tämä voi kokea itsensä sivuutetuksi tai että hän on tehnyt jotain väärää, koska ohjaaja on kiukkuinen tai väsynyt.

HJK:n iltapäiväkerhojen ohjaajista osa toimii seurassa jalkapallovalmentajina, ja iltapäivätoiminta tarjoaa näille valmentajille lisää työtä valmentamisen lisäksi, muodostaen heille näin kokopäivätyön. Valmentajien lisäksi iltapäivätoiminnassa työskentelee ohjaajia joilla on myös jalkapallomaailmasta eriäviä taustoja. Osalla heistä on monen vuoden kokemus lapsi- ja nuorisotyöstä, osa heistä opiskelee esim. kasvatustalaa, ja joillekin iltapäivätoiminta tarjoaa tavan tutustua lasten kanssa työskenteleeseen, joten lähtökohtia on useita. Ohjaajien monipuolinen osaaminen ja erilaiset taustat voivat olla iltapäivätoiminnalle niin haaste kuin myös mahdollisuus. Haasteena tietenkin se, että eri taustoista lähtevillä ihmisillä voi olla kovinkin erilaiset työtavat tai motiivit tehdä työtä. Esimerkiksi heille jotka toimivat valmentajina, saattavat ensi sijaiset intressit koskea enemmän valmennusta, tai he jotka opiskelevat eivät välttämättä pysty sitoutumaan säännölliseen arkityöhön samalla lailla kuin ohjaaja jolle iltapäiväkerho on ainoa tämän hetkinen työ, tai sitten ihan ikäerokin saattaa aiheuttaa toisistaan eroavia näkemyksiä. Kuitenkin nämä haasteet voivat olla myös suurella roolilla ohjaajien ohjaajuuden kehittämisessä, ja uudet näkökulmat ja haasteet laittavat ihmisen usein tarkkailemaan omaa toimintaansa, joka taas on ensisijainen lähtökohta kehitykselle.

Ryhmä tarvitsee toimiakseen jonkun, joka vastaa sen olemassaololle välttämättömistä tehtävistä. Tärkeää on suunnan näyttäminen, päätösten tekeminen ja visioiden luonti. (Kopakkala 2011, 89). Ohjaaja toimii iltapäiväkerhoissa lasten turvana, apuna sekä tilanteesta riippuen leikkikaverina tai luotettuna aikuisena. Ohjaajan työ on monipuolista lasten kanssa työskentelyä, jossa hänen taitojaan ja osaamistaan koetellaan päivittäin. Ohjaajuuden peruselementtejä ovat mm. itsetuntemus, yksilöiden- ja ryhmien ohjaamisen taidot, suunnittelukyky, vuorovaikutustaidot ja kyky arvioida omaa toimintaa (Kalliola, Kurki, Salmi & Tamminen-Vesterbacka 2010, 8). Iltapäiväkerho-ohjaajan työnkuvaan kuuluu mm. vapaa lasten kanssa leikkiminen, ohjatun toimintatuokioiden suunnittelu ja vetäminen, tilannetaju ja kyky muuttaa toimintaa tilanteen mukaan, ryhmän hallinta ja vuorovaikutustaitojen harjoittaminen ja kehittäminen niin lasten kuin vanhempien ja opettajien kanssa. Jokainen ohjaaja tietää itse omat vahvuutensa kuin myös missä hänen tulisi kehittyä. Jotta ohjaaja pystyy ylläpi-

tämään tai kehittämään ohjaamistaan, tulee hänen tiedostaa millainen hän on ohjaajana. Tekemällä oppii, virheitä, epävarmuutta, uusia kokemuksia ja onnistumisia tulee, mutta keskeisintä on kuitenkin halu oppia uutta ja kehittyä sekä omana persoonana että ohjaajana (mt., 8-31).

3 LASTEN RYHMÄYTTÄMINEN

Lapsen ensimmäiset kokemukset ryhmässä olemisesta, tapahtuvat viimeistään tämän ollessa päiväkodissa. Sieltä lapsi saa ensimmäisen kosketuksensa säännölliseen ryhmässä toimimiseen ja siinä olemiseen. Lapsi opettelee menemään toisten aikuisten kuin omien vanhempiansa sääntöjen mukaan, hän ei olekaan enää se ainut lapsi jota huomioidaan, leikkivälineet ja ohjaajilta saatava aika tulee jakaa muiden kanssa, ja on tietyt tehtävät ja päämäärät joita kohti tehdään töitä, oli se sitten jokin annettu askare tai ohjattua toimintaa. Lapset tarvitsevat tässä kaikessa uuden opettelussa ohjaajien apua ja tukea, ja heidän tulee näyttää lapsille esimerkkiä. Lapset tarvitsevat runsaasti hyviä kokemuksia vuorovaikutuksesta myös aikuisten kanssa, jotta tämän minäkuva ja itseluottamus voisivat kehittyä mahdollisimman turvallisessa ympäristössä. Varhaisten sosiaalisten taitojen oppiminen luo hyvää pohjaa lapsen tulevaisuudelle ja sosiaalisilta taidoiltaan kehittyneet lapset onnistuvat vaikeissakin tilanteissa ja pystyvät tekemään toimivia ratkaisuja. (Kauppila 2011, 134-135.)

Päiväkodista saatujen kokemusten varaan lapsi tulee myöhemmin rakentamaan ja lisäämään kaiken muun oppimansa, joten iltapäivätoiminnassa voidaan pyrkiä joko korjaamaan tai lisäämään lapsen kykyjä toimimaan yhdessä muiden kanssa. Yhteisöllisyyden kannalta keskeisten taitojen varhainen omaksuminen helpottaa niiden siirtymistä lasten mukana uusiin ryhmiin, kuten päiväkodista iltapäiväkerhoon. (Marjanen, Marttila & Varsa 2013, 24.) 1.- 2. luokkalaiset ovat aiemmin jo kuuluneet ryhmiin, mutta ovat silti vielä kehittämässä omia ryhmätyöskentely- ja vuorovaikutustaitojaan. Niiden kehittämiseen tulee heillä yhä päiväkodin tavoin olla mahdollisimman salliva ympäristö, jossa he pääsevät kokeilemaan eri tapoja toimia, etsimään omaa paikkaansa ryhmässä, sekä kehittämään ja harjoittamaan sosiaali- ja vuorovaikutustaitojaan. Näitä kaikkia voidaan harjoittaa lasten kanssa leikkien, yhdessä toimien,

ryhmähengen kasvattamisella, yhteisiä sääntöjä noudattamalla, oppimalla luottamaan toisiin ja kehittämällä lapsen omaa minäkuvaa.

3.1 Lapsi ryhmässä

Niin kuin kuka tahansa muukin, myös lapsi etsii omaa paikkaansa uudessa ryhmässä. Erityispiirre lasten kohdalla on kuitenkin se, että uuteen ryhmään tuleminen ja sen muodostumisvaiheet voivat olla lapselle jopa pelottavia, koska tämä hakee vielä turvaa tutuista ihmisistä ja ympäristöstä. Kun lapsi joutuu täysin tuntemattomaan ympäristöön tuntemattomien ihmisten kanssa, voi tämä helposti hätäntyä ja turvautua omiin puolustusmekanismeihinsa, esimerkiksi sulkeutua omiin oloihinsa, hätäntyä, osoittaa mieltään tai muuta vastaavaa. Uuden lapsiryhmän kanssa toimiessa, ohjaajien onkin pyrittävä luomaan mahdollisimman turvallinen olo ja toimimaan huomavaisesti jokaisen lapsen kohdalla ja heidän henkilökohtaisten tarpeidensa mukaan. Ohjaajat ovat myös tärkeässä roolissa rohkaisemassa lapsia tutustumaan toisiinsa, ja olemaan se tuki ja turva johon lapsi voi tarpeen mukaan kääntyä. Kun lapsi tuntee olonsa turvalliseksi ja välitetyksi, on tämän helpompi lähteä kokeilemaan jotain uutta ja jännittävääkin, kuten uusiin toimintoihin, leikkeihin tai kaveripiireihin tutustumiseen.

Williams ja Pramling-Samuelsson painottavat sitä, kuinka jokainen lapsiryhmä on erilainen. Niissä vallitsee erilaiset vuorovaikutusmallit ja lapsien omaksumat erilaiset roolit: toiset lapset ovat aktiivisia ja rohkeampia keskustelemaan niin aikuisten kuin muiden lasten kanssa, ja toiset taas ovat arempia ja välttelevät sosiaalisia tilanteita enemmän kuin muut. (Marjanen ym. 2013, 22.) Tämä luo haasteen niin ohjaajille, kuin myös muille lapsille. Lapset sekä ohjaajat oppivat ajan myötä toistensa tavat ja persoonan, ja kuinka heitä kannattaa lähestyä. Ei ole olemassa yhtä oikeaa lähestymistapaa mikä toimisi kaikkiin ihmisiin, vaan jokainen ihminen tulkitsee toisen antamat viestit, niin verbaaliset kuin nonverbaaliset, eri tavalla. Tulkinta pohjautuu ihmisen omiin kokemuksiin ja tämän omiin vuorovaikutus- ja sosiaalsiin taitoihin. Tämän takia onkin tärkeää että ryhmän muodostusvaiheessa, annetaan tilaa kaikenlaisille persoonille ja oppijoille. Jokainen ryhmän jäsen kehittyy omaa tahtiaan, ja liiallinen kiirehtiminen tai pakottaminen osallistumaan toimintaan vasten lapsen tahtoa, voi aiheuttaa tälle turhaa stressiä ja olla haitaksi tämän itsetunnon kehitykselle.

Ohjaajaa tarvitaan siihen, että ryhmästä saadaan yksi iso yhteisö, sillä lasten keskittyy helposti esimerkiksi parhaisiin ja läheisimpiin kavereihin, eikä lähde tutustumaan uusiin lapsiin läheisimmän kaveriporukan ulkopuolelta. Ohjaajan tehtävä, varsinkin niin isoissa ryhmissä mitä iltapäiväkerhot yleensä ovat (esim. 55 lasta), on luoda kerhoon ilmapiiri, joka on kaikille lapsille mahdollisimman turvallinen ja mieleinen paikka viettää vapaa-aikaansa. Tuntiessaan lapset ohjaajat alkavat jo pikkuhiljaa tiedostaa näiden mielenkiinnon kohteet ja voivat ohjata lapsia yhteisen toiminnan pariin, elleivät lapset keksi tekemistä itse. Ohjaaja on antamassa alkusysäyksen ryhmän muodostumiselle, ja tämän avulla voidaan auttaa ulkopuolelle jääviä lapsia ja saada heidät mukaan toimintaan. (Marjanen ym. 2013, 66.)

Läheiset kaverit sekä välittävät aikuiset ovat pienen lapsen elämässä tärkeimmässä asemassa. Kun lapsi saa positiivisia kokemuksia ryhmässä olosta, tuntee kuuluvansa johonkin ja olevansa hyväksytty omana itsenään, tämän itsetunto pääsee kehittymään ja lapsi oppii tärkeitä ihmissuhdetaitoja. Myönteiset kokemukset luovat pohjaa lapsen tuleville sosiaalisille suhteille ja vuorovaikutustaitojen kehitykselle. Muiden kanssa toimiessa lapset oppivat elintärkeitä taitoja, jotka ovat tärkeitä niin tämän henkiselle kasvulle kuin myös mielenterveydelle. Olen vahvasti sitä mieltä että niin koulun kuin kaikkien muidenkin toimijoiden, jotka työskentelevät lasten parissa, tulisi tehdä kaikkensa, jotta kaikkien lapsien lapsuus oli täynnä mahdollisimman monta positiivista kokemusta ja onnistumisen tunteita. Nämä kokemukset tulevat muokkaamaan lapsen kehitystä ja luovat pohjaa sille, millaisena lapsi näkee itsensä, kuinka hän kohtelee muita ihmisiä ja millainen persoona hänestä muokkautuu. Lapset taitavat hyvin sen taidon mikä usein aikuisilta jää puuttumaan: he elävät tässä hetkessä. Se voi olla niin positiivinen kuin vähemmän positiivinen asia. Iloisina ja onnellisina lapset eivät murehdi eilisestä tai huolehdi tulevasta, vaan nauttivat siitä hetkestä missä ovat sillä hetkellä. Mutta taasen vihaisina tai surullisina kaikki on useimmiten heidän mielestään pielessä ja heidän on vaikea nähdä asioiden positiivista puolta tai sitä, kuinka tämäkin kiukku ja tunne tulee menemään ohi. Ryhmässä olon kannalta lapsien tulee oppia käsittelemään niin omia tunteitaan, kuin myös miten reagoida muiden lasten tunteisiin tai mielialoihin. Nämä ovat vaativia asioita, eikä niiden omaksuminen tapahdu hetkessä, vaan ne vievät aikaa, joten aikuisten jatkuva tuki ja läsnäolo ovat erittäin tärkeitä.

3.2 Ryhmän muodostuminen

Bruce Tuckman julkaisi 1965 artikkelin aiheesta ryhmän vaiheittainen kehitys, jota on sittemmin käytetty useasti pohjana tutkimuksille ryhmänmuodostumisen tarkastelussa (Kopakkala 2011, 48-51). Samaiset muodostumisvaiheet jotka Tuckman on listannut, onnistuvat hyvin kuvailemaan myös lasten iltapäiväkerhoryhmien ryhmäytymisvaiheita, ja näin päädyin hyödyntämään niitä opinnäytetyössäni. HJK:n iltapäivätoiminnassa lasten ryhmäytymistä ja ryhmän muodostamista pyritään tukemaan ensisijaisesti leikin kautta, kuin myös toisen asemaan asettumisen, tämän tunteiden ymmärtämisen ja yhteisten sääntöjen sekä tavoitteiden kautta. Luomalla niin kutsuttu "me-henki", lapset tuntevat kuuluvansa ryhmään ja olevansa tärkeä osa sitä, ja että heidän käytöksellään, panoksellaan ja toiminnallaan on merkitystä.

Tuckmanin määrittelemä ryhmän muodostuksen ensimmäinen vaihe on muodostumisvaihe (*forming*). Lapset ovat riippuvaisia ohjaajista ja kaikki iltapäiväkerhossa on heille uutta. He ovat juuri aloittaneet koulun ja tuntevat koulun kautta iltapäiväkerhoryhmästä ehkä muutamia lapsia nimeltä. Tätä lukuun ottamatta on heidän ympärillään paljon tuntemattomia lapsia, ja heidän pitäisi vielä uskaltautua luottamaan ohjaajiin, jotka he vasta ovat tavanneet. Lapset etsivät yhteisiä pelisääntöjä, ja ohjaajien tehtävänä on kertoa nämä säännöt ja ylläpitää niitä. Lapset käyttäytyvät epävarmasti koska tilanne on heille outo, ja etsivät sekä koettelevat hyväksyttävän käyttäytymisen rajoja. Tässä kohtaa rakennetaan heidän luottamustaan ohjaajiin. Jos lapset saavat muodostettua itselleen kuvan siitä, että ohjaajat pystyvät pitämään säännöistä kiinni ja näin luoda turvallisen ympäristön, on heidän paljon helpompaa rentoutua ja keskittyä leikkimiseen ja uusiin kavereihin tutustumiseen. Ohjaajan ensisijainen tehtävä tässä vaiheessa onkin luoda mahdollisimman turvallinen olo kaikille lapsille. Vaikkakin alkuperäinen tilanne voi olla pientä kaaosta, sääntöjen ja kaikkien oman roolin hakemista, pitää ohjaajien näyttää lapsille että heillä on tilanne hallinnassa. (Kopakkala 2011, 48-51.)

Toisena vaiheena Tuckman listaa kuohuntavaiheen (*storming*). Kun lapset ovat suurin piirtein tottuneet kerhon sääntöihin ja tavat ovat tulleet tutuiksi, alkavat he haluta pikku hiljaa erottautua ryhmässä. Konfliktitilanteita tulee paljon ja lapset uskaltavat

rohkeasti osoittaa tyytymättömyyttään ja pettymystä. He testaavat toisiaan ja ohjaajia, sekä koettelevat rajoja. Esimerkiksi jos eräs ohjaaja ei anna lupaa heitellä lennokkeja sisällä, menee lapsi kysymään joltain toiselta ohjaajalta, yrittäen saada toivottunlaista vastausta. Ohjaajilla tulee olla yhtenäiset linjat selvillä, koska lapset tulevat testaamaan niitä. Tässä ryhmäytymisen vaiheessa lasten keskuudessa voi syntyä myös alaryhmiä, esimerkiksi tiettyjä kaveriporukoita ja kuppikuntia. (Kopakkala 2011, 48-51.)

Tämän jälkeen taas tulee sopimisvaihe (*norming*). Tarpeeksi rajoja koeteltuaan lapset alkavat hyväksyä toistensa roolit ja ryhmähenki muotoutuu. Lapsille on suurin piirtein muodostunut tietyt tiiviit kaveriporukat ja omat tavat. Kerholle on alkanut syntyä yhteenkuuluvuuden tunne jossa keskinäinen erilaisuus hyväksytään, eivätkä erilaiset yksilöt tai kaveriporukat lähde haastamaan toisiaan. Säännöt ovat kaikille selkeät ja näitä pyritään noudattamaan, sekä ristiriitoja sovitellaan ja ne pyritään sivuuttamaan turhan eripurana välttämiseksi. Tunne ryhmään kuulumisesta alkaa kehittyä, ja oma sekä muidenkin lasten roolit ovat tulleet tutuiksi. Ilmapiiri vaikuttaa usein vapautuneelta, mutta avoimuus voi olla näennäistä, ja esim. toisten kiusaaminen tai syrjiminä ei välttämättä näy ohjaajille niin selkeästi, vaan se on muuttunut hienovaraisemmaksi ja ovelammaksi. (Kopakkala 2011, 48-51.)

Näiden jälkeen saavutetaan hyvin toimiva ryhmä (*performing*). Tällöin on saatu muodostettua kerhoon ryhmähenki, johon lapset tuntevat kuuluvansa. Ryhmän toiminta ei takkuile enää niin paljon kuin aikaisemmin, ja lapsetkin pyrkivät käyttäytymään paremmin ryhmän toiminnan kannalta. Esimerkiksi ohjaajien järjestämissä toimintatuokioissa näkyy yhä vähemmän ja vähemmän toiminnan tahallista häirintää, ja toiminta sujuu vaivattomammin. Leluja ja piirustuspaperia osataan hyödyntää tarkoituksen mukaisesti ja tehokkaasti, eikä ohjaajien tarvitse toistella sanomisiaan niin paljon kuin ennen. Lapset tietävät missä minkin paikka on, milloin hiljennytään, milloin siirrytään välipalalle ja arki on rutinoitunutta. Ryhmä toimii kokonaisuutena tavoitteen mukaisesti ja osaa jo ratkaista myös mahdolliset ristiriitatilanteet eikä kaikista mahdollisista erimielisyyksistä ei nosteta aina yhtä isoa meteliä, vaan lapset punnitsevat itse omaa ja muiden toimintaa ryhmän kannalta. Lapset ovat myös oppineet käyttämään toistensa erilaisuutta hyväksikin, ja he tunnistavat jo kenen kanssa kannattaa käyttäytyä mitenkin, ja kuka lapsista on helppo saada mukaan huonoihinkin ideoihin, ke-

net saadaan suuttumaan helposti ja kuka antaa melkein aina periksi. Ryhmän tiiviys voi myös vaikeuttaa uusien jäsenten pääsyä mukaan, eivätkä lapset välttämättä suostu ottamaan kaikkia lapsia mukaan leikkeihin, ja omasta kaveriporukasta poikkeaminen saatetaan tulkita ryhmän hylkäämisenä. Tämän jälkeen on määritelty vielä ryhmän lopettamisen vaihe, mutta en kokenut sen vaiheen läpikäyntiä tarpeelliseksi tämän opinnäytetyön kannalta. (Kopakkala 2011, 48-51.)

3.3 Toimiva ryhmä

Kopakkalan (2011, 36) mukaan ihmisjoukko muotoutuu ryhmäksi silloin, kun sen jäsenillä on mm. käsitys siitä, ketkä ryhmään kuuluvat, heillä on yhteinen tavoite, rajat säännöt, roolit ja keskinäistä vuorovaikutusta. Ennen kuin ihmisjoukosta voidaan puhua ryhmänä, tulee siinä esiintyä joitain näitä piirteitä, mutta kuitenkin näitä on suhteellisen helppo löytää miltei mistä vain ihmisjoukosta. Vaikka noin 10 toisilleen tuntematonta ihmistä olisi odottamassa bussia, voisi heistä silti puhua ryhmänä, koska onhan heillä yhteinen tavoite päästä bussiin ja heitä koskevat samat bussiaikataulut ja olosuhteet. Kuitenkaan tällöin ei luultavasti puhuttaisi toimivasta ryhmästä tai ryhmästä jolla olisi sen suurempaa merkitystä itselleen tai toisilleen. Joten voitaisiin päätellä että loppupeleissä kyseessä on myös ihmisen omasta valinnasta haluaako hän kuulua ryhmään. Ihmiset muodostavat ryhmän kun he ajattelevat olevansa ryhmä, ja ryhmän jäsenet merkitsevät toisilleen jotain (mt., 37).

Itse miellän toimivan ryhmän sellaiseksi, missä kaikki tai ainakin mahdollisimman monet ryhmän jäsenet tulevat toimeen keskenään, ja omaavat joitain yhteisiä tavoitteita tai kiinnostuksen kohteita. Vaikka heidän taustansa, arvonsa tai omat menettelytapansa olisivat erilaisia, löytävät he silti niin kutsutun "yhteisen sävelen", ja oppivat kuinka parhaiten reagoida tai käsitellä toistensa käytöstä sekä heidän lähettämiään viestejä. Vaikka ryhmän jäsenten omat henkilökohtaiset tavoitteet olisivat erilaiset, esimerkiksi harrastukset, kiinnostuksen kohteet yms., pyrkivät kaikki silti tavoittelemaan yhteistä päätavoitetta, oli se sitten yhteinen tehtävä, ystävyys-suhteiden ylläpito tai vain sopuisa yhdessäolo.

Esimerkkinä millaista tällainen käytös voisi olla iltpäiväkerhossa, voisi olla sellainen missä lasten yhteinen päämäärä on mahdollisimman sopuisa, hauska ja elämää rikastuttava vapaa-ajan toiminta. Vaikka lasten mielenkiinnon kohteet eivät ole samat, tai jotkut niistä saattaisivat vähän sotiakin keskenään, on yhteisen päämäärän tavoittelu heille tärkeämpää, kuin erimielisyyksien korostaminen tai niistä riitely. Lapset tietävät, että Minna pitää askartelusta ja Matti jalkapallosta, ja kummankin annetaan rauhassa toteuttaa itseään valitsemallaan tavalla, eikä ketään yritetä pakottaa ajattelemaan samalla tavalla, tai haukuta ja kiusoitella erilaisuudesta. Termi jota haen on englanninkielellä *coexistence*, ja mielestäni siinä kiteytyy hyvin ajatus "annetaan kaikkien kukkien kukkia", eli ei tarvitse olla yhtä mieltä, mutta kaikilla on yhtäläinen oikeus olla eri mieltä. Tästä askel eteenpäin olisi tietysti se että ryhmän yksilöt tukisivat toisiaan hankalissa tilanteissa, aidosti välittäisivät toisistaan, ja merkitsisivät toisilleen jotain, mutta tämä tietenkin määräytyy myös sen mukaan millaisesta ryhmästä on kyse. Kuitenkin tämä voi usealle lapselle olla haastavaa, koska vertaisryhmissä lapset usein osoittavat eriäviä mielipiteitään huolelta tuntematta, että heidän pitäisi hyväksyä toisen mielipide, kuten usein tehdään aikuisten kesken (Marjanen ym. 2013, 63). Toimivassa ryhmässä on mielestäni toisten ihmisten persoonan ja tapojen huomioimista, erilaisuuden arvostusta ja hyväksyntää, yhteisten päämäärien tavoittelua sekä oman ajatusmaailman avartamista, ja tätä tulisi mielestäni aina tavoitella oli kyseessä sitten lapset tai aikuiset.

3.4 Ryhmäyttäminen

Ryhmäytyminen on toiminnallisiin tehtäviin perustuva prosessi, jonka avulla ryhmän turvallisuus kasvaa vaiheittain. Iltpäivätoiminnassa ryhmäytymisen prosessin tukeminen on ohjaajien ensisijainen tehtävä, jossa lasten välistä keskinäistä tuntemista, luottamusta, turvallisuutta ja viestintäkykyä kehitetään tietoisesti. Tarkoitus on käynnistää prosessi, jossa tuntemaan oppiminen, turvallisuuden kokeminen ja luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistavat ryhmässä avoimempaa omien ajatusten ja tunteiden ilmaisua, ilman että lasten tarvitsee turhaan huolehtia muiden mielipiteistä tai pelätä tuomitsemista. Turvallisessa ryhmässä voi olla oma itsensä, ja se tarkoittaa mm. tietoisuutta hyväksytyksi tulemisesta. Turvallisuus on myös luottamusta, avoimuutta, tuen antamista ja sitoutumista ryhmään ja sen tavoitteisiin. (Aalto 2000.)

Ryhmäytymisestä on tehty paljon tutkimusta, verkkomateriaalia ja aiheesta on myös julkaistu paljon kirjallisuutta. Muun muassa opettajille on tehty paljon tukimateriaalia liittyen erilaisiin menetelmiin mitkä auttavat niin lasten ja nuorten ryhmäytymisessä, kuin myös tarjoavat lisätyökaluja itse opetukseen (Ryhmäytyminen.fi 2016). Verkkomateriaalia, mikä on kaikille saatavilla, on julkaissut mm. MLL, Suomen partiolaiset, Nuorten Akatemia, KIELA, Kepa ry ja Jelli -järjestötietopalvelu. Onkin erittäin hieno ja positiivinen asia huomata, että tiedon saaminen ryhmäytymisestä ja toiminnallisista ryhmäytymismenetelmistä on tehty suhteellisen helpoksi, ja jokainen aiheesta kiinnostunut pääsee käsiksi näihin tukimateriaaleihin. Ryhmäytymisen ei olekaan kaikille ihmisille välttämättä itsestään selvyyttä, ja panostaminen yhteisöllisyyteen ryhmän muodostumisvaiheessa onkin erittäin tärkeää, koska hyvän ryhmädynamiikan luominen on paljon helpompaa kuin jo väärin opittujen tapojen tai rikkinäisen ryhmän korjaaminen. Iltapäiväkerhojen lapsien näkökulmasta katsottuna asiaa voitaisiin lähestyä yksinkertaisesti kaverisuhteiden kautta. Kukaan ei halua satuttaa kaveriaan, joten tutustuttamalla iltapäiväkerhon lapset toisiinsa ja heidän oppiessaan toisensa tavat jo mahdollisimman ajoissa, pyritään luomaan turvallinen ympäristö kaikille lapsille, jossa jokainen voi tuntea olevansa hyväksytty ja vapaa olemaan oma itsensä.

3.5 Leikki työvälineenä

Kuten jo aiemmin opinnäytetyössäni on useaan otteeseen tullut esille, iltapäivätoiminta on lasten vapaa-ajantoimintaa, ja useimmiten lapset viettävät sen erilaisia ohjattuja sekä omaehtoisia leikkejä leikkien ja niitä myös itse kehitellen. Erilaiset leikit opettavat lapsille mm. tunteiden hallintaa, muiden huomioimista, yhteisten pelisääntöjen noudattamista, onnistumista ja epäonnistumista, sekä omien henkisten, sosiaalisten ja fyysisten ominaisuuksien kehittymisen oivaltamista. Leikin avulla oppiminen on huomaamatonta ja enemmän lasten ehtojen mukaista, kuin taas käskynomainen opettaminen. Olen vahvasti sitä mieltä, että lapsille voidaan opettaa miltei mitä tahansa leikin kautta. Mitä mielisempää tekeminen on, sitä vaivattomampaa oppiminen lapsille on, ja täten lasten on helppo omaksua opetettavat asiat jopa heidän huomaamattaan.

Verban (1994) mukaan havainnoimalla toistensa toimintaa lapset voivat oppia uusia käyttäytymismalleja toisiltaan, joita he voivat hyödyntää myöhemmin, ja tällainen havainnointi on erittäin tärkeää lapsen kognitiiviselle kehitykselle (Marjanen ym. 2013, 63). Erilaiset roolileikit ovat hyviä tapoja opettaa lapsille toisen ihmisen asemaan asettumista ja katsomaan asioita tämän näkökulmasta. HJK:n iltapäiväkerhoissa tätä harjoitellaan mm. ohjatuissa toimintatuokioissa, joiden sisältö riippuu täysin ohjaajasta. Jotkut ohjaajat antavat lasten itse keksiä vapaasti näytelmiä, toiset antavat valmiit aiheet, käyttävät itseilmaisuharjoituksia, pantomiimia tai muuta vastaavaa. Näissä lapsi pääsee asettumaan jonkin roolihahmon asemaan, ilmaisemaan tunnetiloja, esiintymään muille ja olemaan huomion keskipiste. Riippuen myös miten kyseinen tuokio ohjataan, voidaan lapselle myös opettaa eri keinoja miten esimerkiksi sosiaaliin tilanteisiin reagoidaan ja kuinka toisten eleet ja viestit vastaanotetaan ja miten ne voidaan prosessoida. Lapset oppivat itse pian myös sen, miten leikin ja toimintatuokioiden sujuvuus ovat riippuvaisia niin heidän omasta, kuin muidenkin lasten käytöksestä, ja näin he oppivat ryhmätyöskentelytaitojen lisäksi myös mm. kompromissien tekoa.

Iltapäiväkerhotoiminnassa lapsien ryhmäyttämisympäristössä tulisi kuitenkin huomioida ero leikin ja kilpailullisten pelien kanssa. Kun lapset eivät vielä ole täysin sinut uusien ihmisten, tapojen ja olosuhteiden kanssa, liiallinen kilpa-asettelu voi olla arka paikka usealle lapselle. Lapset helposti tulkitsevat kaikenlaisen kilpailun ja voittaja-häviöjäasettelun niin, että he ovat joko huonompia tai parempia kuin muut. Tällä saralla lasten ajattelu on kovin usein mustavalkoista. Jos leikissä on etuna nopeus, mutta lapsi on itse hidas, tulkitsee tämä tilanteen usein siten että hän on huono. Kilpailu on väistämätön osa elämää, ja omasta mielestäni lapsia ei myöskään saa ylisuojella kilpailuasettelulta, jotta he oppisivat myös mm. omien vahvuuksien löytämistä, heikompien ominaisuuksien kehittämistä ja kuinka ylipäätään pettymyksiä käsitellään. Kuitenkin iltapäiväkerhon ensimmäisillä viikoilla tulisi sitä mielestäni ainakin joissain määrin välttää, ja keskittyä enemmän muihin aspekteihin. Pelin ja leikin raja voi myös usein olla epäselvä, ja joskus myös pelitilanne voidaan kokea leikiksi, kun siihen vain lisätään leikkilisiä elementtejä (Marjanen ym. 2013, 62). Esimerkiksi useista kilpailullisista peleistä voidaan poistaa kilpa-asettelu kokonaan, ja niihin voidaan tuoda enemmän

leikinomaisuutta, jolloin esim. lasten välinen "taso-ero" pienenee ja lapset ovat enemmän tai vähemmän ns. samalla viivalla.

Koulumaailmassa lapsilla ja nuorilla ei yleisesti ottaen ole riittävästi mahdollisuuksia vaikuttaa oppimisprosessiin tai opetusmenetelmiin. Raina ja Haapaniemi (2007) toteavat että lasten kasvaessa yhä vanhemmiksi, kokevat oppilaat olevansa ulkopuolisia omassa koulussaan, mikäli heille ei tarjota tai ole mahdollista antaa aitoa osallistumisen mahdollisuutta. (Raina & Haapaniemi 2007, 22.) Iltapäivätoiminta kuitenkin on suhteellisen vapaata, ja tarjoaa paljon mahdollisuuksia niin ohjaajille kuin lapsillekin vaikuttaa toiminnan suunnitteluun. Esimerkiksi leikkiä, teemapäiviä tai ohjaustuokioita voidaan muokata lasten ideoiden ja ehdotuksien mukaan. Näin lapsille annetaan mahdollisuus vaikuttaa toimintaan, heidän itseluottamuksensa ja usko omiin kykyihinsä kasvaa, ja he huomaavat kuinka heidän panostaan arvostetaan ja miten heidän mielipiteillään ja ajatuksillaan on väliä. Myöskin luottamussuhde ohjaajiin kasvaa, kun lapset kokevat olevansa aikuisten luottamuksen arvoisia, ja tämä voi lapselle olla erittäin voimaannuttava tunne. Myöskin, koska kyse on lasten vapaa-ajasta, on erittäin tärkeää että lapset kokevat sen mieluisaksi. He ovat jo pitkän koulupäivän ajan menneet opetussuunnitelman ja opettajien mukaan, joutuneet suurimmaksi osaksi päivää istua paikallaan, joten on tärkeää antaa heille mahdollisuus myös olla lapsia, pitää hauskaa ja käyttää mielikuvitustaan.

4 KIUSAAMINEN

Kiusaaminen on ollut viimevuosina erittäin paljon esillä, niin koulumaailmassa kuin mediassa ja viestintävälineissä ylipäänsä. Se on herättänyt paljon keskustelua globaalillakin tasolla, ja kiusaamisongelmien ratkaisemiseksi onkin tehty erittäin paljon töitä monella eri alalla. Kiusaaminen mielletään yleisesti koulu-ikäisten lasten ja nuorten väliseksi henkiseksi tai fyysiseksi väkivallaksi, mutta tietenkin sitä tapahtuu myös aikuisten keskuudessa, silloin puhutaan vaan usein esim. työpaikkakiusaamisesta tai syrjinnästä. Tässä opinnäytetyössä puhuessani kiusaamisesta, tarkoitan yleisesti ottaen lasten välistä niin fyysistä kuin henkistä kiusaamista. Ihmisen kehitys ja kasvu pohjautuvat hyvin vahvasti tämän lapsuuden kokemuksiin ja silloin opittuihin asioihin.

Turvallinen ja onnellinen lapsuus luovat pohjaa lapsen terveelle fyysiselle kasvulle, kuin myös tämän persoonan muokkautumiselle ja mielenterveydelle. Lapsuudessa kehittynyt itseluottamus, sosiaaliset taidot ja ryhmätyöskentelytaidot, ovat elintärkeitä työkaluja, jotka ovat vahvasti määrittämässä millaiseksi ihmisen elämä tulevaisuudessa muodostuu ja millaisena tämä näkee itsensä. Jos ihmisen lapsuus on täynnä negatiivisia kokemuksia, syrjintää, pahoinpitelyä tai muuta vastaavaa, voi tällaisten vahinkojen korjaaminen olla erittäin haastavaa, ja jos niihin ei puututa missään vaiheessa voivat ne vielä vaikuttaa ihmisen aikuisiälläkin. Kiusaaminen vaikuttaa kokonaisvaltaisesti lapsen kasvuun ja kehitykseen. Oppiminen vaikeutuu, hänestä saattaa tulla etäinen, mielenkiinnon kohteet muuttuvat, hän kokee henkistä pahoinvointia, mieliala laskee ja hänestä tulee yhä enemmän yksikseen syrjään jäävä lapsi.

Syrjäytymisen ja kiusaamisen ilmiöt ovat todellisuutta jo pienten lasten elämässä (Marjanen ym. 2013, 23). Kiusaamista tapahtuu monella eri tavalla, ja jokaisen lapsen näkemys kiusaamisesta voi olla erilainen. Jonkun lapsen mielestä Maija kiusasi häntä, koska tämä ei sanonut aamulla hei, ja toinen lapsi mieltää kiusaamisen pelkäksi fyysiseksi vahingoittamiseksi. Tämänkin takia on tärkeää että aikuiset, opettajat ja ohjaajat pystyvät puuttumaan kaikkiin näihin tilanteisiin, koska lapsille se mitä juuri hänelle tapahtuu on erittäin vakavaa ja ohjaajan on paneuduttava tähän ihan yhtä tosissaan kuin muihinkin tilanteisiin. Toisen ihmisen tunteita ei voi sanoa vääriksi tai vähätellä. Kuitenkin erityisesti pienten lasten kohdalla on tärkeää opettaa heitä reagoimaan näihin erilaisiin tunteisiin, ja säätelemään sekä kanavoimaan omia tunteenpurkauksiaan ja ajatuksiaan tilanteen vaatimalla tavalla. Oma identiteettiään rakentava lapsi katsoo pitkälti mallia aikuisten käytöksestä ja poimii viestejä siitä, millaisin tuntein ja tavoin kulloinkin tulisi reagoida. Aikuisen vastuu on erittäin merkittävä, koska lapsi kuulostelee herkästi, mihin tunteisiin hänellä on lupa ja miten niitä voi ilmaista ja vastaanottaa. (Nurmi 2013, 17.)

4.1 Mikä on kiusaamista?

Kiusaamisen määrittely riippuu usein hyvin vahvasti siitä, kuka sitä on määrittelemässä. Jokaisen ihmisen tulkinta siitä, mikä on kiusaamista on usein ainakin jossain määrin erilainen. Nämä tulkinnat pohjautuvat usein ihmisen omiin kokemuksiin ja

henkilökohtaiseen näkemykseen aiheesta. Esimerkiksi jos ihminen on tottunut siihen että toisen kiusoittelu ja satunnainen nimittely ovat olleet ihan normaalia, eikä sillä olla tarkoitettu mitään sen kummempaa, ei tämä välttämättä tulkitse sitä kiusaamiseksi. Vähän herkempi ihminen taas voi kovastikin pahoittaa mielensä, ja olla sitä mieltä, että häntä ollaan nyt kiusaamassa. Salmivallin (2003) mukaan kiusaaminen on systemaattista, yhteen ja samaan henkilöön useasti kohdistuvaa negatiivista käyttäytymistä sekä vallan ja voiman väärinkäyttöä (Lämsä 2009,59).

Kiusaaminen jaetaan usein fyysiseen ja henkiseen tahalliseen vahingoittamiseen, väkivaltaan tai pahoinpitelyyn. Fyysisellä kiusaamisella voidaan tarkoittaa esimerkiksi tönimistä, lyömistä, potkimista ja muuta fyysistä vahingoittamista. Henkinen kiusaaminen taas voi olla esimerkiksi nimittelyä, syrjintää, vähättelyä tai muuta toisen ihmisen tahallista mielenpahoittamista. Näiden kahden ero on selkeä, mutta kuitenkin molempien aiheuttamat seuraamukset ja vahingot riippuvat täysin kiusatusta ihmisestä ja miten hän nämä tilanteet ottaa vastaan. Vaikka fyysinen väkivalta jättää usein konkreettiset jäljet, sattuu ja myös näyttää usein todella rajulta, voi henkinen väkivalta satuttaa yhtä paljon, ja tämän vaikutukset voivat vaikuttaa ihmisen elämään yllättävänkin kauan. Henkinen kiusaaminen onkin usein eräänlaista piiloväkivaltaa. Se voi syödä ihmistä sisältä pitkäänkin, eikä jätä ulkoisia tuntomerkkejä, kuten mustelmia tai haavoja, joten siihen ei myöskään haeta yhtä useasti ulkopuolista apua tai tukea, kuin fyysiseen kiusaamiseen. (Suomen Mielenterveysseura 2016.)

4.2 Miksi kiusataan?

Syitä miksi jotkut lapset kiusaavat toisia, on erittäin monta, ja nekin riippuvat ja pohjautuvat jokaisen omiin kokemuksiin ja kapasiteettiin käsitellä omia tunteita ja ajatuksia. Kaikki ihmisen tekemät päätökset ja reaktiot ovat loppujen lopuksi seurauksia jostain tämän tuntemasta tunteesta. Johtopäätökset siitä, onko tunne oikein tai väärin, syntyvät jo varhaisissa vuorovaikutustilanteissa lasten ollessa päiväkotitai kouluikäisiä. Tunne-elämän rakennusaineita saaneena lapsi kasvaa tunneilmaisussaan joko terveeseen suuntaan, tai toisaalta omaksuu vahingollisia tapoja. (Nurmi 2013, 18.) Jos lapsi ei osaa käsitellä tunteitaan on turhautuminen luonnollinen reaktio, mutta sitä kuinka turhautumista käsitellään tai kuinka se näytetään ulospäin voidaan harjoitella tai opettaa lapselle miten näiden tunteiden kanssa menetellään. Se taas että

ketä kiusataan, voi johtua lähes mistä tahansa asiasta. Syitä voivat olla mm. lapsen erilaisuus, ujous, hyvä koulumenestys, ulkonäkö tai pelkästään se että tämä oli väärässä paikassa väärään aikaan. Kiusaaja usein pyrkii myös nostamaan omaa asemaansa ja näkyvyyttään muiden silmissä, ja näin ollen vahvistamaan oman merkityksensä tunnetta yhteisössä. (Lämsä 2009, 59-60.) Kiusaaja tuntee että hänellä on enemmän valtaa kuin muilla, ja näin hänellä on kontrolli siihen miten mikäkin tilanne tulee menemään, ja pyrkii näin varmistamaan oman asemansa pysyvyyden ja että mahdollisimman moni asia päätty hänen mielensä mukaisesti.

Syitä miksi joku lapsi päätty kanavoimaan omia tunteitaan muiden kiusaamiseen, voidaan pyrkiä etsimään mm. tämän kasvatuksesta, temperamentista, ympäristötekijöistä, aiemmista kokemuksista, mahdollisista traumaista tai kodin tilanteesta. Temperamentilla tarkoitetaan käyttäytymispiirteitä, jotka erottavat ihmisen muista, ja ne kehittyvät ennen kuin ympäristötekijät ovat ehtineet niihin vaikuttaa. Ihmisen persoonallisuus perustuu temperamenttiin ja se kehittyy temperamentin ja ympäristön vuorovaikutuksessa. Tällä voidaan pyrkiä perustelemaan mm. sitä, miksi samalla psykisellä stressitekijällä on erilaisia vaikutuksia eri ihmisiin tai miksi saman perheen lapset reagoivat samankaltaisiin ärsykkeisiin eri tavoilla. Temperamentti ei kuitenkaan ole valmis selitys lapsen kaikenlaiseen käytökseen, vaan lapselle tulee aina asettaa kasvatuksessa vaatimukset ja haasteet sen mukaan kuin hän on kykenevä vastaanottamaan niitä. (Nurmi 2013, 25.)

Jonkin uhatessa joko meitä tai meille tärkeää asiaa taikka henkilöä, voimme reagoida vihastuen tai jopa väkivaltaisestikin. Tämän taustalla voi olla esim. pelko ja sen kautta pyrkimys itsesuojeluun. Useimmat lapset oppivat ajan myötä uusia tapoja osoittaa turhautumisensa tai tyytymättömyytensä, mutta tämän opettelu vie aikaa ja vaatii myös aikuisten tukea ja apua. Vihan ja muiden vastaavanlaisten tunteiden kanssa voi oppia pärjäämään ja niitä voidaan oppia hallitsemaan. Ratkaisevaa on, mitä teemme tunteittemme motivoimina ja onkin erittäin tärkeää oppia näkemään ja ymmärtämään mistä loppujen lopuksi on kyse. Niin aikuisten kuin lastenkin kohdalla on yleistä, että johonkin asiaan reagoidaan ensin spontaanisti ja refleksinomaisesti, ja vasta tunnereaktion jälkeen pohditaan mistä oikein oli kyse. (Nurmi 2013, 22-23.)

Tilanteesta riippuen voi toisten kiusaaminen olla myös tapa jolla kiusaava lapsi pyytää apua ja huomiointia. Ikävistä asioista puhuminen on vaikeaa kaikenikäisille, varsinkin lapselle joka vasta opettelee tapoja ilmaista itseään ja tunteitaan omasta pahasta olosta puhuminen voi olla erityisen hankalaa. Kuitenkin oli syy kiusaamiseen mikä tahansa, ei se koskaan oikeuta oman pahan olon tai stressin purkua toiseen ihmiseen. Siinä vaiheessa kun kiusaaminen tai väkivalta alkaa muodostua jokapäiväiseksi tai ilmiselvästi tahalliseksi, alkaa tilanne muuttua jo kriittiseksi. Varsinkin lapsiryhmissä ei kyseessä ole enää vain yhden lapsen hyvinvointi tai turvallisuus, vaan se alkaa vaikuttaa jo muihinkin.

4.3 Kiusaamisen ehkäisy

Kun todetaan että kiusaamista on ja sitä tapahtuu, tulee siihen tietenkin puuttua välittömästi. Tilanteiden läpikäyminen, niiden selvittely, totuuden kaivaminen ja kaikkien osa-alueiden huomioon ottaminen vievät aikaa ja ovat todella työläitä, ja ratkaisun löytäminen ja oikean avun tarjoaminen ja löytäminen kaikille sitä tarvitseville voi viedä todella kauan aikaa, ja siinä ajassa tilanteet usein pahenevat vielä entisestään. Tämän takia tulisikin panostaa kiusaamisen ehkäisyyn, ennen kuin ongelmia pääsee syntymään, jotta lapset välttyisivät ylimääräiseltä mielipahalta ja heille voitaisiin taata mahdollisimman turvallinen ja onnellinen lapsuus. Nykyään ollaan onneksi osattu ottaa huomioon kiusaamisen ennaltaehkäisy, ja sen tuloksena onkin tutkittu paljon mm. ryhmäytymistä, yhteisöllisyyttä ja sosiaalisia taitoja, ja aiheista on saatavilla myös paljon materiaalia niin vanhemmille, kouluille kuin muillekin sitä tarvitseville ja siitä kiinnostuneille.

En voi tarpeeksi painottaa sitä, kuinka tärkeää aikuisen tuki ja apu on läpi koko lapsen kehityksen ja kasvun. Kyky tunnistaa erilaisia tunteita antaa lapselle mahdollisuuden oppia tulemaan niiden kanssa toimeen, ilman että niitä tarvitsee vahingollisesti purkaa toisiin lapsiin. Aikuisten tulee pysyä lapsen ja nuoren rinnalla ohjaajan roolissa mahdollisimman johdonmukaisesti, kunnioittavasti ja pitkäjänteisesti, jotta lapsen ja ohjaajan välinen luottamus ja yhdenvertainen kunnioitus kehittyisi. (Nurmi 2013, 23-26.) Harvat lapset haluavat tarkoituksella satuttaa omia kavereitaan. Tämän takia onkin erittäin tärkeää, että lapsille muodostuu ja kehittyy kyky asettua toisen

lapsen asemaan ja kohtelemaan tämä samalla lailla kuin hän kohtelisi omia parhaita kavereitaan. Tuntemattomia lapsia on helpompi kiusata, kun ei tunneta heitä henkilökohtaisesti tai tiedetä heidän taustoistaan. Tutustuttamalla lapset toisiinsa mahdollisimman varhaisessa ryhmän muodostusvaiheessa niin koulussa kuin iltapäivätoiminnassa, pyritään minimoimaan toisten lasten tunteiden vähättely, välinpitämättömyys, ja vahvistetaan heidän sympatiakykyään ja kykyä välittää toisista ihmisistä.

Lapselle on toisinaan välttämätöntä todeta ääneen, että hän saa tuntea iloa, vihaa, surua tai pelkoa (Nurmi 2013, 19). Kaikki nämä ovat luonnollisia tunteita, ja kaikille niille on annettava tilaa, aika ja paikka. Niitä tulee oppia hallitsemaan ja kanavoimaan ne oikein, koska tunteiden tukahduttaminen ja niiden käsittelemättä jättäminen voivat vain pahentaa ongelmaa ja kasvattaa niitä entisestään. Varsinkin Suomessa yleinen käsitys vaikuttaisi usein olevan se, että omia tunteita tulisi mahdollisimman paljon peitellä ja näiden käsittelyä ja näyttämistä ulospäin usein vähätelläänkin. Lapset oppivat aikuisten esimerkistä, ja näin alkavat itsekkin jättää omia tunteitaan huomioimatta, eikä niitä tule koskaan kunnolla käsiteltyä.

Eräs keino, jonka avulla ollaan pyritty ehkäisemään kiusaamista, on todettu todella tehokkaaksi ja on kerännyt paljon mainetta maailmalla, on peräisin Suomesta ja on itse asiassa osa KiVa- koulu hanketta. Metodina käytetään roolileikkejä, ja niillä keskitytään ensisijaisesti sivustakatsojan aktivoimiseen, ja kuinka tämän tulisi puuttua kiusaamiseen jos sellaista näkee. KiVa- koulu hanketta ylipäätään on tutkittu mm. Kalifornian yliopistossa, ja kyseisen yliopiston psykologian professorin Jaana Juvo- sen mukaan, tutkimuksissa todetaan sen olevan yksi maailman tehokkaimmista tämänhetkisistä kiusaamisen vastaisista hankkeista. (Wolpert 2016.) Tutkimuksesta kertoneessa artikkelissa mainitaankin se asia, kuinka pelkkä kiusaajien rankaiseminen ei riitä, koska se ei poista ongelmaa. Lapsille tulee opettaa myötätuntoa ja yhteisöllisyyttä. Kun lapset oppivat että heidän tekonsa vaikuttavat muihin, ja ennen kaikkea kuinka ne vaikuttavat muihin, voivat he tehdä parempia valintoja tulevaisuudessa, koska he osaavat jo hahmottaa tekojensa seuraukset.

4.4 Kiusaamistilanteisiin puuttuminen ja niiden selvittäminen

Kiusaamistilanteita selvittäessä tulee ohjaajan välittää lapselle tunne siitä, että hänen tarpeensa ja tunteensa on otettu huomioon, eikä niitä vähätellä tai sivuuteta. Ohjaajan tulee perehtyä tapahtuneeseen kiusaamiseen mahdollisimman perusteellisesti, jotta tämä voi sen jälkeen tehdä tarvittavat toimenpiteet. Kun nöyryytyksen ja pelon tunteista ja niiden seurannaisvaikutuksista ei puhuta, jää lapsi yksin selviämään tunteidensa kanssa (Kiilakoski, Tomperi & Vuorikoski 2005, 40). Jos ohjaaja ei heti tartu tai puutu kiusaamiseen lapsi voi tuntea olonsa hylätyksi tai että hänen tunteillaan ja sillä miten häntä kohdellaan ei ole merkitystä. Ohjaajan ensisijainen tehtävä iltapäiväkerhossa on toimia lapsen tukena ja turvana, ja osoittamalla huolenpitoa ja aitoa välittämistä lapsesta ja tämän hyvinvoinnista, kasvaa myös lapsen omantunnon arvo ja usko omiin kykyihinsä ja merkittävyyteensä ryhmässä.

Kiusaaminen on lapsen kehityksen kannalta riski sekä kiusaajalle että kiusatulle, ja sillä voi olla erittäin vakaviakin seurauksia heidän koko elämäänsä, ja molemmat osapuolet tarvitsevat apua (Lämsä 2009). Hyvinvoiva ja onnellinen lapsi hyvin harvoin vahingoittaa muita lapsia tahallisesti. Kun iltapäivätoiminnassa selvitetään lasten välisiä kiusaamistilanteita, tulee ohjaajan varoa selkeää jaottelua ns. pahan ja hyvän lapsen välillä. Ohjaajan rooli kiusaamistilanteessa ei ole tuomita kumpaakaan osapuolta, vaan hän on erottelemassa oikeanlaisen ja vääränlaisen käytöksen ja opettamassa lapsille mikä on hyväksyttävää ja mikä ei. Niin fyysinen kuin henkinen väkivaltainen käytös ei koskaan ole hyväksyttävää, mutta jokaisen alan toimijan ja ammattilaisen tulisi tietää, että yksikään lapsi ei ole syntyjältään ilkeä, vaan kaikella toiminnalla on aina jokin syy takana. Pidempään jatkuvassa kiusaamisessa ohjaajien onkin hyvä kriittisesti pohtia ja perehtyä siihen, miksi lapsi kiusaa ja ilmaisee tunteitaan toimimallaan tavalla. Kiusaamistilanteita selvittäessä on myöskin varottava kummankaan osapuolen nolaamista tai tämän asettamista naurunalaiseksi. Oleellista hankalienkin tai arkaluontoisten tilanteiden selvityksessä, on lapsen suojaaminen nöyryyksiltä, ympäristön turvallisuudesta huolehtiminen ja kiukun syyn aito kuuleminen (Nurmi 2013, 17).

Ohjaajan on myöskin tehtävä selkeä erottelu siitä, mikä on hyväksyttävää käytöstä ja mikä ei. Varsinkin pienten ja arempien lasten kohdalla, kiusaaminen voi vaikuttaa tämän kasvuun ja persoonan kehitykseen erittäin helposti, ja sillä voi olla vakavia seuraamuksia lapsen kehityksen ja kasvun kannalta. Selkeä ja jämäkkä linja on

myös kiusaajan kasvun kannalta elintärkeää. Jos kiusaamiseen ei puututa, niin kiusaaja voi jatkaa väkivaltaista ja muita alistavaa käytöstään vielä myöhemminkin elämässään. Hänen saattaa turvautua toisten vahingoittamiseen aina, kun hän kokee itsensä tai oman asemansa jollain tavalla uhatuksi. (Lämsä, 2009.) Jos kiusaajan ongelmalliseen käytökseen ei puututa, on tämän kiusaamisen lopettamista ajan myötä yhä vain vaikeampi tehdä, koska haitallinen käytös on juurtunut hänen tapoihinsa ja persoonaansa jo niin tiukasti.

Itse nostaisin ohjaajien kannalta kiusaamistilanteisiin puuttumisessa tärkeimmiksi asioiksi kokonaiskuvan hahmottaminen, molempien osapuolten kuuntelu ja huomiointi, lasten opettaminen ja näin myös kasvattaminen, oikeanlaisten tilanteeseen sopivien menettelytapojen valinta ja kaikkien lasten edun ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tavoittelu. Tietysti jokaisen ohjaajan oma persoona vaikuttavat miten nämä asiat käytännössä toteutetaan, mutta nämä asiat sieltä loppujen lopuksi pitäisi aina löytyä.

5 TIETOPERUSTA JA TUTKIMUSMENETELMÄT

Päädyin tekemään opinnäytetyötäni varten laadullista, eli kvalitatiivista tutkimusta, Laadullisen tutkimuksen yleisimmät aineistonkeruumenetelmät ovatkin haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71). Näistä edellä mainituista menetelmistä käytin kaikkia, ja näitä tulen avaamaan ja käymään läpi enemmän opinnäytetyöni 6. kappaleessa. Opinnäytetyöni tarkoituksena, on pääasiassa tehdä taustatutkimusta ja perehtyä aiheisiin lasten ryhmäyttäminen ja kiusaamisen ehkäisy. Opinnäytetyöni pohjalta tullaan tekemään HJK iltapäiväkerhoille tukimateriaalia oppaan muodossa, ja tämän lisäksi ensi vuoden ohjaajien perehdytyskoulutukseen tullaan lisäämään toiminnallinen ryhmäyttämisosio. Lähdin tarkastelemaan aihetta omien opintojeni sekä saatavilla olevan kirjallisuuden kautta. Kuten jo opinnäytetyön kirjoitusprosessin alussa ajattelin, löytyy aiheesta suunnaton määrä kirjallisuutta, sekä myös verkkojulkaisuja, kampanjoita, artikkeleita ja tutkimuksia. Ammatillisten toimijoiden kiinnostus kirjoitettuun tutkimusaineistoon näkyy ennen kaikkea kiinnostuksena koota materiaalia kehittämispainotteiseen tutkimukseen ja tämän arvellaan johtuvan asiantuntevan hiljaisen tiedon katoamisen

huolesta, kun eri alojen asiantuntijat ikääntyvät ja poistuvat työelämästä, ja materiaalia keräämällä pyritään säilyttämään tällainen tärkeä tieto. (Vilka 2015, 146-147.) Muun muassa ajan rajallisuuden takia en tietenkään ehtinyt perehtyä kaikkeen löydettävissä olevaan materiaaliin, vaan jouduin rajaamaan tietoperustaa ja sitä minkä tiedon koin olevan erityisen oleellinen opinnäytetyöni kannalta.

Tietoperustan kartoituksen lisäksi halusin lähteä tutkimaan millaisia ajatuksia ryhmäyttäminen, kiusaamisen ehkäisy ja kiusaamistilanteiden selvittäminen herättävät HJK:n iltapäiväohjaajissa, ja millaisena he kokevat oman osaamisensa näiden aiheiden parissa. Päädyin tekemään kahdenlaiset kyselylomakkeet, jotka sitten lähetin kaikille ohjaajille sähköpostitse. Ensimmäinen kysely lähetettiin jokaiselle iltapäiväkerho-ohjaajalle, ja tällä pyrittiin kartoittamaan mm. millaisia ohjaajien omat kokemukset ovat olleet ja kokevatko he jotain tarvetta lisäkoulutukselle, tuelle tai lisämateriaalille opinnäytetyöni aiheista. Toinen kysely taas lähetettiin jokaisen HJK iltapäiväkerhon vastuuhjaajille, ja tällä pyrittiin kartoittamaan enemmänkin sitä, millainen yleinen ilmapiiri kerhossa on, koetaanko kiusaaminen kerhossa ongelmaksi, miten aktiivisesti kerhon ohjaajat tarttuvat kiusaamistilanteisiin ja millaisia tilanteita kerhossa on ollut ja kuinka ne ollaan selvitetty.

Kyselyssä käytin avoimia kysymyksiä. Tähän päädyin mm. sen takia, että koin näin saavani enemmän sisältöä vastauksiin, ja halusin antaa ohjaajille mahdollisuuden vastata kysymyksiini niin laajasti kuin he kokivat itse parhaaksi. Ohjaajat pääsivät näin myös vastaamaan ytimekkäästi niihin kysymyksiin joihin heillä ei ollut paljoa sanottavaa. Kuten sanottua kyselyt lähetettiin ohjaajille sähköpostitse, ja omien teknillistaitojeni rajoissa, oli kysymykset kirjattu Word- tiedostolle johon ohjaajat pääsivät itse kirjoittamaan vastauksensa ja joka sitten lähetettiin minulle takaisin täytettynä. Jätin tietoisesti lasten haastattelun tekemättä, koska opinnäytetyöni painottuu ohjaajien näkökulmaan, ja miten he kokevat lasten väliset kiusaamistilanteet ja lasten ryhmäyttämisen. Tietenkin lasten mielipide aiheesta on erittäin tärkeä, ja sitä tulisikin tutkia, mutta koin että se ei ollut oman opinnäytetyöni kannalta niin oleellinen, ja tämän lisäksi aika ja resurssit eivät olisi siihen riittäneet.

5.1 Laadullinen tutkimus

Kaikenlainen tutkiminen jaetaan useimmiten määrälliseen, eli kvantitatiiviseen ja laadulliseen, eli kvalitatiiviseen tutkimukseen. Näitä kahta tutkimustapaa pyritään usein erottamaan toisistaan selkeästi, mutta monet tutkijat haluaisivat kuitenkin poistaa tällaisen vastakkainasettelun. Osa tutkijoista haluaisivatkin, että määrällinen ja laadullinen tutkimus nähtäisiin enemmän toisiaan täydentävinä tutkimusmenetelminä kuin toisiaan poissulkevinä. Tutkimusta suunnittelevan on hyvä pohtia, mikä menettely parhaiten tuo selvyyttä tämän tutkimusongelmiin, ja että hän valitsee sellaisen lähestymistavan, jonka pätevyydestä ja soveltuvuudesta omaan tutkimukseensa hän on itse vakuuttunein. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 131-132.) Kuten jo aiemmin mainitsin, päädyin itse käyttämään laadullista tutkimusta, koska koin sen parhaiten palvelevan opinnäytetyöni tarkoituksena. Määrällinen tutkimus opinnäytetyössäni käsiteltävistä aiheista olisi tietenkin ollut mahdollinen, mutta koin että se olisi sulkenut pois paljon arvokasta kokemuseräistä tietoa. Päädyinkin siihen, että niitä asioita joita halusin tutkia opinnäytetyötäni varten ei oltaisi voitu tutkia määrällisesti, ja että laadullinen tutkimus oli yleisesti ottaen parempi vaihtoehto.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Objektivisuutta on kuitenkin vaikea tavoitella täysin, koska tutkija sekä tutkittava asia ovat usein tiukasti yhteydessä toisiinsa, esimerkiksi puhuttaessa arvomaailmasta, tai omista tutkimuksen kiinnostuskohteista. (Hirsjärvi ym. 2008, 157.) Tutkimuksen tekijältä vaaditaan erottelua siinä, tutkitaanko kokemuksiin vai käsityksiin liittyviä merkityksiä. Kuitenkin Lainen (2001) mukaan käsityksen ja sitä vastaavan kokemuksen välillä ei aina välttämättä ole yhteyttä. Hän painottaa kuinka käsitykset kertovat enemmänkin yhteisön perinteistä ja tavasta ajatella, kun taas kokemus on aina ihmiselle omakohtainen. (Vilka 2015, 118.) Laadullinen tutkimus jättää usealla eri tavalla tulkinnanvaraa niin tutkijalle kuin esim. tutkimuksen vastaajalle. Tämä voi luoda paljon ongelmia tutkimuksen analysoinnin kannalta. Käytän kyselyä tässä kohtaa esimerkkinä. Tutkijan tulee miettiä kysymyksensä erittäin tarkkaan, jotta voitaisiin minimoida vastaajan mahdollisuus ymmärtää kysymys väärin tai jopa olla ymmärtämättä sitä laisinkaan. Muun muassa sanavalinnat, kysymysten asettelu ja terminologia tulee miettiä useampaan kertaan, ja kysely kannattaa antaa jonkun toisen läpi luettavaksi jotta tutkija saisi ulkopuolisen näkökulman.

Laadullisesta tutkimuksesta on usein löydettävissä tietyt vaiheet, ja sen aineiston keruu ja tulkinsa tapahtuvat usein samanaikaisesti, koska saadun aineiston sisältö määrää kerättävän aineiston määrän. Ensin tutkija kerää aineistoa tutkimusongelmaansa erilaisilla tiedonkeruumenetelmillä. Sen jälkeen aineisto litteroidaan eli yhteismitallistetaan. Tämä tarkoittaa eri aineistomuotojen muuntamista yhteen samaan muotoon, eli esimerkiksi niin haastattelut, dokumentit ja muu aineisto muutetaan kaikki tekstimuotoon. Tämän jälkeen aineistosta pyritään etsimään vastauksia tutkimuskysymyksiin ja etsitään yhteisiä tekijöitä, teemoja ja asiasisältöjä. Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa analysoidessa päädytään usein siihen, että tietoa tarvitaan lisää ja aloitetaan uusi tiedonkeruuvaihe. Tämä johtuu usein muun muassa siitä, että saatua aineistoa läpikäydessä tutkijoille herää uusia kysymyksiä ja he löytävät uusia näkökulmia joista tarkastella tutkimusongelmaa. (Kananen 2014, 99-100.)

5.2 Kysely tutkimusmenetelmänä

Kyselyn ja haastattelun välinen ero ei ole aina erityisen suuri, mutta ovat ne kuitenkin eri käsitteitä ja tulee niiden ero selventää. Eskola (1975) määrittelee kyselyn menetelmätavaksi, jossa tiedonantajat itse täyttävät heille esitetyn kyselylomakkeen joko valvotussa tilanteessa tai kotonaan, kun taas haastattelussa haastattelija esittää suullisia kysymyksiä ja merkitsee vastaukset itselleen muistiin. Toteuttamastani kyselystä löytyy vahvoja teemahaastattelun piirteitä. Teemahaastattelussa edetään etukäteen valittujen keskeisten teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten mukaan, ja siinä korostetaan mm. ihmisten omia tulkintoja asioista. Tällä tavalla pyritään löytämään vastauksia tutkimustehtävään tai -ongelmaan. Teettämissäni kyselyissä olin avannut käsitteet joita kysely koskee, ja tarkentanut esimerkiksi sitä mitä tarkoitin kiusaamisella ja mitä ryhmäyttäminen tarkoittaa. Näiden aiheiden sisältä kysyin avoimia kysymyksiä, liittyen ensisijaisesti ohjaajien omiin kokemuksiin ja näkemyksiin omista ja oman kerhon kyvyistä ja valmiuksista ryhmäyttää lapsiryhmää ja selvittää kiusaamistilanteita. Vaikka kyselyni kysymykset olivatkin avoimia, niin koen että kysely täytti enemmän teemahaastattelun kuin avoimen haastattelun kriteerejä. Vaikka nämä kaksi ovatkin todella lähellä toisiaan, teemahaastattelussa on määritelty kysy-

mykset hieman tarkemmin, ja näin on pyritty minimoimaan vastaajien omaa tulkinnanvaraa ja myös helpottamaan aineiston analysointia. (Tuomi ym. 2009, 72-77.)

5.3 Havainnointi ja kokemukseen perustuva tieto

Havainnointi voi kytkeä muita aineistonkeruumenetelmiä paremmin saatuun tietoon, koska asiat joita tutkimuksissa on saatu selville osataan yhdistää käytännön havaintoihin. Havainnointi on myös todella monipuolinen aineistonkeruumenetelmä, mutta varsinkin muiden havaintoja on vaikea analysoida. Usein tutkimuksissa käytetty havainnointi on ennalta määriteltä, ja ennen havainnoinnin aloittamista on jo suunnitelluvaiheessa päätetty mitä eri osa-alueita ja asioita tullaan havainnoimaan (Vilkkä 2015, 149). Itse tulen käyttämään yhtenä tärkeimmistä aineistonkeruutavoista havainnointia, mutta edellisestä lauseesta poiketen, havainnoin enemmänkin aiemmin kokemaani ja peilaan niihin saamaani tietoa kirjallisuudesta ja muusta aineistonkeruusta. Havainnoinnin muodot voidaan jakaa piilohavainnointiin, havainnointiin ilman osallistumista, osallistuvaan havainnointiin ja osallistavaan havainnointiin. (Tuomi ym. 2009, 81.)

Piilohavainnointi on Grönforsin (1982) mukaan sellaista tutkimusta, jossa tutkija soluttautuu tutkittavien joukkoon yhtenä heistä, eivätkä tutkittavat tiedä osallistuvansa tutkimukseen. Tällä tavalla saatu tieto on aitoa, mutta sisältää kuitenkin paljon eettisiä ongelmia mm. tutkittavien luvottomasti tutkituksi joutumisen kannalta. Omaan opinnäytetyöhöni tämä havainnoinnin muoto ei sinänsä oikein sovi, enkä sitä kyllä pyrkinyt käyttämäänkään. Toisaalta olen iltapäiväkerho-ohjaajan työssäni kyllä havainnoinut muiden ohjaajien toimintaa ja jos hyödynnän näkemääni tässä opinnäytetyössä voitaisiin jossain määrin puhua myös piilohavainnoinnista, koska eivät muut ohjaajat ole tienneet minun havainnoivan heidän toimintaansa tutkimusperäisiin tarkoituksiin. En kuitenkaan suoranaisesti hyödyntänyt tällaisia havaintoja opinnäytetyössäni, vaan enemmänkin siinä että pystyin hahmottaa tilanteet käytännössä ja muodostamaan paremman kokonaiskuvan iltapäivätoiminnasta. (Tuomi ym. 2009, 81.)

Havainnointi ilman osallistumista tarkoittaa sitä kun tutkija havainnoi ja tarkastelee toimintaa sivusta siihen yhtään itse vaikuttamatta. Osallistavassa havainnoinnissa taas arvostetaan ihmisten kokemusten kautta syntynyttä tietoa ja painotetaan yhteistyöllä muodostunutta toiminnan kehittämistä. Tässä menetelmässä painotetaan vuorovaikutuksessa syntynyttä molemmiin puolista oppimista. Osallistavan havainnoinnin tavoitteena on osallistuttaa tutkimusprojektiin osallistuvat ihmiset siten, että muuttunut ja kehittynyt toiminta jatkuisi myös ilman tutkijan tukea kun tämä poistuu prosessista. (Tuomi ym. 2009, 82-83.)

Ennen kaikkea käytin opinnäytetyössäni osallistuvaa havainnointia, jossa tutkija eli minä itse, olen toiminut aktiivisesti yhdessä tutkimukseni tiedonantajien kanssa. Olen ollut tämän lukuvuoden alusta lähtien HJK iltapäivätoiminnassa aktiivisena ohjaajana työsuhteessa, ja havaintoni perustuvat pääasiassa omiin työkokemuksiini ja siihen mitä olen työn lomassa nähnyt. Osallistavassa havainnoinnissa sosiaaliset vuorovaikutustilanteet ovat tärkeä osa tiedonhankintaa ja mitä toimintatutkimuksellisempi tutkimuksen näkökulma on, sitä perustellumpaa tutkijan vaikuttaminen on. Olen vahvasti sitä mieltä, että on vaikea yrittää hahmottaa iltapäiväkerhossa tapahtuvia tilanteita, lasten käytäytymistä ja opinnäytetyöni aiheiden käytännönläheisyyttä, ilman että on ollut mukana seuraamassa tai osana iltapäiväkerhon arkea. On totta että teoria auttaa paljon käytännön työssä ja taustatietoa on aina hyvä tutkia, mutta samaten teoriata on vaikea ymmärtää kontekstissa, jos ei ole mitään omaa käytännön kokemusta tai käsitystä jokapäiväisestä arjesta. Esimerkiksi lasten kanssa työskennellessä on tärkeä tietää mitkä asiat vaikuttavat lapsen sosiaalisiin taitoihin, mutta konkreettisia tapoja kuinka niitä voitaisiin harjoittaa ja kehittää on helpompi keksiä, kun on oma-kohtaista kokemusta millaista on tehdä lasten kanssa töitä. (Tuomi ym. 2009, 81-82.)

Ammatillisten toimijoiden kiinnostus kirjoitettuun tutkimusaineistoon näkyy ennen kaikkea kiinnostuksena koota materiaalia kehittämispainotteiseen tutkimukseen. Kehityksen suunnan arvellaan johtuvan huolesta, joka taas johtuu mm. asiantuntevan hiljaisen tiedon katoamisesta, kun eri alojen asiantuntijat ikääntyvät ja poistuvat työelämästä. (Vilka 2015, 146-147.) Tämän takia onkin tärkeää olla tietoinen jo olemassa olevasta tiedosta ennen oman tutkimuksen aloittamista, ja sitten pyrkiä kehittämään sitä eteenpäin. Jos aina päädytään tutkimaan samaa asiaa uudestaan ja uudestaan, ei mikään asia lähde aidosti kehittymään. Jokainen oman alansa ammatti-

laisen tulisi pohtia mitä juuri hän voi tuoda lisää jo olemassa olevaan tietoon, tai mitä vallitsevaa käsitystä tämä haluaisi ehkä mahdollisesti lähteä muuttamaan. Näin varmistetaan ajankohtainen alan kehittyminen ja tiedon päivittyminen kyseiseen aikaan ja tilanteeseen sopivaksi.

6 TUTKIMUSTULOKSET JA NIIDEN ARVIOINTI

Eskola ja Suoranta (2000) painottavat että tehty tutkimus esitetään aina kirjallisessa muodossa eli tutkimustekstinä. Lukijat arvioivat tutkimuksia tutkimustekstissä esitettyjen kuvausten, väitteiden ja selitysten, perustelujen ja niiden totuudenmukaisuuden perusteella. Tutkimustekstin on mm. perustuttava hyvään tieteelliseen käytännön noudattamiseen ja tutkimukselle sovittuun argumentointitapaan, ja sen tulee säilyttää tieteelliseen tutkimukseen liittyvä perusluonteensa. Laadullisessa tutkimuksessa käytetään termiä tutkimusteksti ja sen rakenne on usein vapaampi kuin määrällisessä tutkimuksessa. (Vilka 2015, 199.) Tutkimuksesta saatu vapaamuotoinen aineisto on usein vaikeampaa analysoida, kuin esimerkiksi määrällisen tutkimuksen aineisto. Perehtymällä aineistoon tutkija pyrkii löytämään omaan tutkimusongelmaansa ratkaisun, ja pienissä aineistomäärissä tutkija voi usein lukemalla ja kuuntelemalla aineistoa löytää vastauksen asettamalleen työn tavoitteelle, eikä aineiston analysointi välttämättä vaadi systemaattisia ja teknisiä analyysimenetelmiä (Kananen 2014, 101).

Kun lähdin teettämään kyselyjä HJK:n iltapäiväkerhojen ohjaajille, oli oletuksena ni se, että tulisin saamaan suhteellisen paljon vastauksia ja saisin kerättyä kattavan aineiston, jolla pystyisin hahmottamaan miltei kaikkien HJK iltapäiväkerhojen tilanteen. Kuitenkin vastausten määrä jäi yllättävän kapeaksi, enkä pysty yleistämään tai soveltamaan saamaani tietoa kaikkia HJK iltapäiväkerhoja koskevaksi. Vastuuohjaajille tarkoitettuun kyselyyn vastasi kymmenestä vastuuohjaajasta kolme, ja kaikille iltapäiväkerho-ohjaajille tarkoitettuun kyselyyn vastasi neljä ohjaajaa. Huomioon otettava seikka on myös se, että kaikki neljä ohjaajaa jotka vastasivat kyselyyn työskentelevät samassa iltapäiväkerhossa kuin minä itse. Tämä ei kuitenkaan vaikuta saadun tiedon luotettavuuteen, mutta se ei myöskään anna kokonaiskuvaa HJK:n iltapäiväkerhojen tämänhetkisestä tilanteesta. Vastuuohjaajista taas vastasi oman ker-

honi vastuuhjaaja, ja hänen lisäksi kaksi muuta vastuuhjaajaa. Nämä kaksi muuta vastuuhjaajaa työskentelevät samassa iltapäiväkerhossa, mutta kerho on jaettu kahteen ryhmään joten vastuuhjaajiaakin on täten kaksi. Kyseisessä kerhossa on myös paljon erityistukea tarvitsevia lapsia, ja toinen vastuuhjaajista onkin käynyt erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä tukemiseen liittyvän erityisammattitutkinnon.

Vaikka kyselyillä saamani aineisto ei olekaan niin laaja kuin olin alunperin suunnitellut tai toivonut, antaa tämä kuitenkin minulle lisätietoa muiden ohjaajien näkemyksistä ja pääsen myös peilaamaan omia kokemuksiani ja löytämään teoriaa heidän kokemuksiinsa. Onnistuin silti tutkimuksellani keräämään niin uusia näkökulmia, kuin myös vahvistusta omiin havaintoihini ja toteamuksiin, joita olen saanut iltapäiväkerho-ohjaajana toimiessani. Tutkimukseni ei missään nimessä ollut turha, vaan sitä voidaan yhä hyödyntää tulevassa HJK iltapäivätoiminnan päivitettyssä perehdytysmateriaalissa, ja myöskin tämä antaa paljon tietoa muun muassa siitä millaiseen kehittämistyöhön HJK:n iltapäiväkerho-ohjaajat ovat halukkaita osallistumaan. Kappaleissa 6.1 ja 6.2 käytetyt sisennetyt lainaukset ovat suoria lainauksia ohjaajien kyselyiden vastauksista.

6.1 HJK iltapäiväkerho-ohjaajien kysely

Tässä kyselyssä halusin ensisijaisesti kartoittaa miten ohjaajat kokevat lasten ryhmäytämisen ja kiusaamistilanteiden selvittämisen. Kyselyssä olin jaotellut kysymykset aiheittain ryhmä ja ryhmäyttäminen, sekä kiusaaminen. Molempia aiheita oli lyhyesti avattu ennen niitä koskevia kysymyksiä, ja tällä pyrin välttämään mahdollisia väärinkäsityksiä ja helpottamaan kysymyksiin vastaamista. Pyrin pitämään kysymykset mahdollisimman yksinkertaisina, sekä muotoilla ne niin että ne olisi mahdollisimman helppo ymmärtää ja vastaaja tietäisi millaista tietoa kysymyksilläni haen. Kaiken kaikkiaan kysymyksiä oli 20, joista kuusi liittyivät ohjaajan omaan taustaan ja henkilö-tietoihin. Muistuttaisin vielä tässä vaiheessa lukijaa siitä, että kuten jo aikaisemmin mainitsin, kaikki kyselyyn vastanneet ohjaajat ovat samasta kerhosta, joten esimerkiksi ryhmähenkeä tutkiessa kaikki ohjaajat puhuvat tästä yhdestä samasta kerhosta.

Kyselyyn vastanneet ohjaajat kokivat kerhonsa ryhmähengen pääosin hyvänä, eivätkä he kokeneet lasten ryhmäyttämässä ja erilaisten ryhmäleikkien keksimisessä olevan kovin paljon haasteita. Haasteet jotka kuitenkin nousivat vastauksissa esille olivat mm. lapsiryhmän suuri koko, ja näin ollen myös lasten yksittäinen huomiointi ja huomion sekä ajan jakaminen kaikille tasapuolisesti. Läpi kyselyn isosta ryhmäkoosta puhuttiin niin haastavana kuin myös positiivisena asiana. Ryhmän hallinnan, toimintatuokioiden ja leikkien sujuvuuden kannalta suuren lapsimäärän ohjaaminen onkin usein hankalaa. Ohjaajan huomio keskittyy helposti enemmän ryhmän hallintaan kuin itse leikkiin tai lasten henkilökohtaisten kykyjen ja tarpeiden huomiointiin, ja usein myös henkilökohtainen palaute ja lapsen rohkaisu tai kannustaminen jää vähemmälle. Suuri lapsiryhmä aiheuttaa usein myös toimintatuokioiden ja leikkien viivästymistä ja näiden laadun laskemista, kun ohjaaja joutuu kertomaan säännöt useaan kertaan eri lapsille, ja suuressa lapsiryhmässä haastavat yksilöt alkavat usein tahallaan häiritä toimintaa, joka taas on muiden hyvin käyttäytyvien lasten kannalta ikävää.

"Haasteellista on jos yksi/yksittäiset henkilö(t) "sabotoivat" toimintaa/leikkejä ja muut joutuvat kärsimään siitä. Haasteelliseksi sen tekee se, että "sabotoivia" henkilöitä ei voi vain jättää pois leikeistä. Pitäisi keksiä tapa osallistuttaa heidät leikkeihin niin etteivät he koko aikaa häiritse muita. "

Opinnäytetyössäni oli jo aiemmin puhetta ryhmän hallinnasta ja siitä kuinka ohjaajan pitäisi jakaa huomiotaan kaikille lapsille tasapuolisesti. Itse olen myös kokenut työssäni ongelmalliseksi sen, kuinka haastavat yksilöt usein vievät hyvin käyttäytyviltä lapsilta heidän ansaitsemaansa huomiota ja myös vaikeuttavat näiden leikkimistä ja toimintaan osallistumista. Tähän ei ole olemassa mitään yhtä ja oikeaa ratkaisua, vaan ohjaajan on tilanteen mukaan pyrittävä ratkaisemaan tilanne niin, että myös toimintaa hankaloittavaa lasta ei sivuuteta tai poisteta leikistä, vaan toiminta olisi mahdollisimman mieluista kaikille lapsille.

Kysyin myös millaisena ohjaajat kokevat uusien ryhmäleikkien ohjaamisen, suunnittelun ja keksimisen, ja kaikki sanoivat sen olevan useimmiten helppoa. Haasteita syntyy kun toimintaan osallistuvan ryhmän kokoa ei aina suunnitteluvaiheessa tiedä etukäteen, ja myöskin omalta mukavuusalueelta poistuminen ja vanhoista hyväksi todetuista toiminnoista poikkeaminen jää usein huomaamattakin tekemättä.

"Tuttuun ja turvalliseen on välillä liian helppo jäädä."

"Paljon ideoita on jo ollut käytössä, joten uusien keksiminen voi välillä tuntua haastavalta."

HJK iltapäiväkerhoissa lapset saavat itse päivittäin päättää mihin toimintatuokioon he osallistuvat. Esimerkiksi kerhossa jossa itse olen töissä on tarjolla aina kolme erilaista toimintatuokiota, ja näistä lapset saavat sitten valita mihin he haluavat sillä kertaa osallistua. Tämä vaatiikin ohjaajilta toiminnansuunnitteluvaiheessa kykyä soveltaa kyseinen toimintatuokio niin pienelle kuin isommalle lapsiryhmälle, koska usein ei tiedetä minkä kokoinen lapsiryhmä toimintatuokioihin tulee milloinkin osallistumaan. Mitä tulee uusien ryhmäleikkien ja toimintojen keksimiseen, tulisi näiden sisältöä jatkuvasti kehittää ja uudistaa lasten viihtyvyyden ja heidän kehittämisensä ja haastamisen kannalta. Lasten sosiaalisten kykyjen sekä erilaisten taitojen kehittäminen vaatii uusien ärsykkeiden, haasteiden ja menetelmien käyttöä, ja nämä seikat tulisi ottaa huomioon myös iltapäivätoiminnan jokapäiväisen toiminnan suunnittelussa.

Kiusaaminen ei ollut kyselyyn vastanneiden ohjaajien mielestä ongelma heidän kerhossaan. Vastauksissa todettiin kiusaamista löytyvän lasten keskuudessa, mutta ei niissä määrin että se olisi muodostunut akuutiksi ongelmaksi, tai että se olisi systemaattista tai ns. "organisoitua" jatkuvaa kiusaamista. Ohjaajat totesivat kerhosta löytyvän enemmänkin yksittäisiä satunnaisia kiusaamistapauksia, joihin on kuitenkin pyritty puuttumaan ja selvittämään välittömästi. He eivät myöskään kokeneet kyseisestä iltapäiväkerhosta löytyvän erillisiä kiusaajia, vaan kerhossa esiintyvä kiusaaminen on enemmänkin kaveriporukoissa tapahtuvaa tai näiden aiheuttamaa ei niin vakavaa kiusaamista.

"Vasta lyhyen aikaa ip-kerhossa ollessani, olen havainnut kiusaamisen olevan enemmänkin kaveriporukan sisällä tapahtuvaa, esim. jotain lapsista ei oteta leikkiin mukaan vaan suljetaan porukasta pois."

"Tilanteet missä joku lapsi haluaa olla mukana tietyssä ryhmässä, mutta toiset lapset eivät tykkää hänestä, voi olla haastavia. Ei ketään voi pakottaa tykkäämään toisesta, joten yleensä yritän puhua lapsen kanssa joka

haluaa ryhmään jos hän kenties haluaisi leikkiä toisen lapsiryhmän kanssa. Jos hän ei suostu, niin tilanne voi olla hankala."

Mielestäni edellä mainitusta lainauksesta paljastuu erittäin mielenkiintoinen ja ristiriitainen aihe: pitääkö kaikki lapset ottaa mukaan leikkiin? Olen ehdottomasti itsekin sitä mieltä, että kaikkien lasten on ainakin pyrittävä tulla toimeen keskenään eikä kehtää tulisi syrjiä tai jättää ulkopuolelle, mutta onko se väärin jos esimerkiksi kolme lähintä kaveria haluavat leikkiä keskenään ilman muita? Tämä aiheutti myös minulle ongelmia silloin kun aloitin iltapäiväkerho-ohjaajan työt, mutta olen ajan myötä oppinut oman tapani, jolla pyrin ratkaisemaan tilanteet jossa lapsi tulee kertomaan minulle kuinka häntä ei otettu johonkin leikkiin mukaan. En tiedä onko tämä tapa paras mahdollinen, mutta olen kokenut sen ainakin itselleni sopivaksi ja olen ratkonut sillä useita tämän kaltaisia tilanteita. Ensin selvitän minkä takia muut lapset eivät ottaneet tätä yhtä lasta leikkiinsä mukaan, ja menettelen sitten sen mukaan. Jos heillä on esim. jokin kaksinkeskeinen leikki menossa, kysyn mahtuisiko leikkiin muita mukaan, jos he vastaavat ei, yritän ehdottaa tai keksiä jotain muuta tekemistä apuani pyytävälle lapselle. Jos taas syyt toisen lapsen ulkopuolelle jättämiselle ovat selvästi syrjivät, ilkikuriset tai nämä muuten vain haluavat pahoittaa toisen mieltä, tietenkin selvitän ensin tilanteet ja keskustelen miten toisia lapsia tulee kohdella. Tämän jälkeen totean lopuksi ulkopuolelle jätetyn lapsen kanssa että keksimme kyllä jotain muuta parempaa tekemistä, ja miten toisten lasten käytös oli ajattelematonta eikä siitä tulisi sen kummemmin välittää. Tärkeää onkin se, kuinka leikin ulkopuolelle jätetty lapsi huomioidaan ja kuinka tätä ei tule jättää yksin murehtimaan, vaan on tilanteesta riippuen pyrittävä tarjoamaan hänelle jonkinlaista ratkaisua ongelmaansa.

Kiusaamistilanteiden selvittämisessä oli ohjaajien vastauksissa pientä hajontaa. Kaksi ohjaajaa kertoivat yksinkertaisesti etteivät kokeneet kiusaamistilanteiden selvittämistä haastavaksi, kun taas kaksi muuta myönsivät sen olevan aika ajoin hieman haasteellista, riippuen tietenkin tilanteesta. Kaikkien vastaajien mukaan haasteellisiksi tilanteet tekee se, jos ohjaaja ei ole itse nähnyt koko tilannetta. Joskus on hyvin vaikea lähteä ratkomaan tilannetta, josta itsellä ei ole mitään näköhavaintoa, vaan tilanne pitää selvittää lasten kertomusten mukaan, jotka ovat miltei aina ristiriidassa keskenään.

"Lasten kuvaus voi erota paljonkin siitä, minkälainen tilanne on ollut."

"Selvittämisestä tekee vaikeampaa se, että se tapahtuu piilossa."

"Haastavaa on jos ei ole itse nähnyt tilannetta, eikä tiedä varmaksi mitä on tapahtunut (esimerkiksi oppilaat kertovat eri versioita tapahtuneesta)."

Kysyin myös ohjaajilta kokevatko he tarvetta lisäohjeistukselle, -materiaalille tai muunlaiselle tuelle opinnäytetyöni aiheisiin liittyen. Tällainen tuki ja lisämateriaali ei koettu puuttuvana asiana, mutta sen tuottamista tai olemassa oloa ei torjuttu tai pidetty turhana. Yksi syistä, jonka takia päädyin tekemään opinnäytetyöni näiden aiheiden tiimoilta oli se, että aloittaessani työt olin itse erittäin epävarma siitä osaisinko puuttua kiusaamistilanteisiin oikealla tavalla ja pystyisinkö selvittämään ne niiden vaatimalla tavalla. Olen nyt ajan myötä oppinut joitain tekniikoita ja kehittänyt osaamistani selvittää ja puuttua kiusaamistilanteisiin, mutta olisin ainakin itse henkilökohtaisesti kaivannut jonkinlaista pohjamateriaalia tai asian läpikäyntiä esimerkiksi perehdytyskoulutuksessa ennen töiden aloittamista, jotta minulla olisi ollut itsevarmempi olo lähteä tekemään töitä.

"Koen että siitä olisi apua. Perehdytys voisi sisältää esimerkiksi ryhmäytämisen eri keinoja ja tapoja sekä esimerkkejä niiden toteuttamisesta käytännössä."

"...kiusaamisen eri muodoista, milloin siihen on puututtava ja millä keinoin. Myös käytännön esimerkkejä erilaisista kiusaamistilanteista ja niihin sopivista ratkaisuista."

"Esimerkiksi vihko ryhmäyttämisleikeistä ym. voisi olla hyvä."

6.2 Vastuuohjaajien kysely

Kysely jonka teetin HJK iltapäiväkerhojen vastuuohjaajille oli pääosin samankaltainen kuin kysely jonka lähetin kaikille ohjaajille. Kyselyä kirjoittaessani ja sitä laatiessa käytin edellistä kyselyä pohjana, ja muotoilin sitten kysymykset uudestaan ja lisäsin myös uusia kysymyksiä jotka koin tärkeiksi opinnäytetyöni ja tutkimukseni kannalta. Vastuuohjaajien kyselyssä painotin kuitenkin vielä enemmän kerhojen kokonaistilan-

teen tarkastelua ohjaajien henkilökohtaisten kokemusten sijaan. Kuten aiemmin kerroinkin kymmenestä vastuuhjaajasta kolme vastasivat: oman kerhoni vastuuhjaaja sekä kaksi vastuuhjaajaa jotka työskentelevät samassa kerhossa jossa on kaksi ryhmää, ja näin ollen sain vastaukset tutkimuskysymyksiini kahden HJK iltapäiväkerhon osalta. Vastuuhjaajien kyselyssä oli 26 kysymystä, joista kuusi liittyivät ohjaajan omaan taustaan ja tämän henkilötietoihin.

Myös vastuuhjaajat kokivat kerhonsa ryhmähengen suhteellisen hyväksi ja toimivaksi. He kertovat panostaneensa tietoisesti lasten ryhmäyttämiseen iltapäiväkerhon ensimmäisien viikkojen aikana ja kokivat tämän myös onnistuneeksi. He painottavat myös kuinka ryhmäyttämistä yhä tapahtuu kerhoissa päivittäin ohjaajien toimesta. Lapset eivät aina huomioi tai tiedä milloin ollaan kehittämässä ryhmähenkeä tai milloin heitä ollaan tutustuttamassa toisiinsa. Tietenkin ryhmän jäsenten tavatessaan toisensa ensi kertaa lapset tietävät, että nyt tavoitteena on tutustua toisiin lapsiin ja löytää kavereita, mutta kuten aiemmin otin opinnäytetyössäni esille, ryhmäyttäminen on prosessi joka vaatii aikaa ja on jatkuvasti muuttuva tilanne johon vaikuttaa niin ohjaajien kuin lasten persoonat ja eri roolit ryhmässä. Ryhmäyttämisen tietoinen ajatteleminen ja sen sisällyttäminen toimintaan näkyy selkeimmin ohjaajien tekemässä suunnittelutyössä, jonka kautta se sitten tuodaan käytännön toimintaan ja lasten saataville.

"Ensimmäisten viikkojen/kuukausien aikana pidettiin usein ryhmätunteja omissa pienryhmissä, missä tutustuttiin toisiin lapsiin leikkien ja pelien muodossa sekä keskustelemalla. Myös päivittäiset toimintatuokiot toimivat hyvinä mahdollisuuksina ryhmäyttää lapsia. Ryhmäyttämistä tapahtuu päivittäin, ja ohjaajat tukevat lasten tutustumista uusiin ystäviin."

"Ohjaajat ovat läsnä lasten keskuudessa ja lasten ulottuvilla, siten että lapsilla on matala kynnys kohdata aikuinen. Tämä luo turvallisuuden tunnetta lapselle joka johtaa luonnolliseen lapsenomaisen leikkiin, tutustumiseen ja olemiseen muiden lasten keskuudessa ja edistää ryhmäytymistä."

Vastuuhjaajat toivat vastauksissaan esille myös aiemmin esille nostaneeni kooltaan ison lapsiryhmän positiivisen puolen. He kertovat kuinka iso ryhmäkoko (55-57 lasta) mahdollistaa sen että lapset löytävät itselleen uusia leikkikavereita, eri leikkejä tai

pelejä mihin osallistua ja se mahdollistaa myös hankalista tai epämieluisista tilanteista poistumisen tarvittaessa. Tietenkin löytyy myös niitä lapsia jotka haluavat leikkiä itsekseen, mutta heidän mukaansa aidosti jatkuvasti yksin olevia tai syrjään jääviä lapsia ei näistä kahdesta kerhosta löydy. Vastausten perusteella kaikki kerhojen lapset ovat löytäneet ainakin jonkun kaverin tai tiiviin kaveriporukan puuttuessa osa lapsista kykenee myös vaihtelevaan kaveriporukkaa mielensä mukaan.

"Uusia kaverisuhteita syntyy edelleenkin, sillä kerho on niin iso ja valinnanvaraa kyllä löytyy."

Kerhojen kiusaamistilanteen vastuuhjaajat kokevat paljolti samanlaisena kuin toiseen kyselyyni vastanneet iltapäiväkerho-ohjaajat. Kiusaaminen kerhoissa koetaan pääosin satunnaisena kinasteluna ja piikittelynä, eikä kiusaaminen ole suoranaisesti kenenkään yhden tai useamman lapsen jatkuvaa henkistä tai fyysistä kiusaamista. Tämä on tietenkin erittäin positiivinen asia, ja kertoo myös siitä että ryhmäyttäminen on jossain määrin onnistunutta, ja lapsilla on suhteellisen turvallinen ja hyväksyvä ympäristö leikkiä ja viettää koulun jälkeistä aikaa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä että kerhoissa ilmenevää vähättelyä tai hienovaraisempaa kiusaamista tulisi millään lailla hyväksyä, mutta on mukavaa todeta ettei kerhoissa vaikuttaisi olevan mitään akuuttia ongelmaa. Yksi vastuuhjaajista nostaa esille myös sen, miten lasten kaveriporukoista löytyy yksi tai kaksi lasta jotka kiusaavat, ja muuta ovat taustalla nauramassa tai tukemassa kiusaajia. Tämä linkittyykin siihen kuinka esimerkiksi KiVa Koulu-hanke on lähtenyt vaikuttamaan sivustakatsojien rooliin, ja ryhtynyt opettamaan lapsia puuttumaan näkemäänsä kiusaamiseen vaikkei se heitä henkilökohtaisesti tai suoranaisesti koskisikaan (Wolpert 2016).

Kysyin vastuuhjaajilta myös iltapäiväkerhon, koulun ja lasten vanhempien välisestä yhteistyöstä. Vastauksista nousi esiin että yleisesti ottaen yhteistyö toimii kaikkien kolmen välillä. Iltapäiväkerhoista hyvin suuri osa lapsista haetaan kerholta kotiin vanhempien toimesta, hyvin harva lapsi lähtee yksin kotiin. Kun lapset haetaan, on ohjaajien ja vanhempien helppo vaihtaa päivittäin kuulumisia, ja näin vanhemmat tietävät myös mitä iltapäiväkerhossa tapahtuu ja miten lapsi käyttäytyy kodin ulkopuolella. Lasten vanhempien kanssa tapahtuva jatkuva vuorovaikutus auttaa niin tiedonkulkua, kuin myös madaltaa kynnystä lähteä keskustelemaan vaikeammistakin asioista,

kun kummatkaan osapuolet eivät vierasta toisiaan. Yhteistyö koulujen kanssa taas todettiin jokseenkin verkkaisammaksi, mutta kuitenkin loppupeleissä toimivaksi, mutta vastuuhjaajista kaksi kuitenkin totesivat että parantamisen varaa on.

"Opettajien kanssa pyritään vaihtamaan kuulumiset mahdollisimman usein, joidenkin kanssa päivittäin. Jotkut opettajat tulevat ip-ohjaajien puheille vasta jos jotain vakavampaa on tapahtunut, toiset saattavat kertoa jo ihan pienistä asioista."

Esitin myös kysymyksiä liittyen muihin kerhon ohjaajiin, ja siihen miten vastuuhjaajat näkivät muiden ohjaajien osaamisen liittyen kiusaamistilanteisiin puuttumiseen ja niiden selvittämiseen. Kaikki vastuuhjaajat totesivat muiden ohjaajien toimivan ammattimaisesti ja puuttuvan kiusaamiseen yhtä jäämäkästi. Ohjaajat keskustelevat lasten välisistä kiusaamistilanteista keskenään jotta kaikki pysyvät ajan tasalla, ja näin ohjaajat voivat muodostaa yhteisen linjan ja seurata erilaisten tilanteiden kulkua ja puuttua tähän tilanteen vaatimalla tavalla. Vastuuhjaajat vaikuttivat vastauksissaan olevan luottavaisia muiden kerhon ohjaajien kykyyn puuttua kiusaamiseen, ja siihen että jokainen tilanne hoidetaan asianmukaisella tavalla.

Kun kysyin mahdollisen lisämateriaalin, -tuen tai -materiaalin tarpeesta, tai siitä kokevatko vastuuhjaajat että jotain näistä edellämmainituista tulisi olla enemmän, niin ryhmäyttämiseen kuin kiusaamiseen liittyen, olivat vastaukset samankaltaisia kuin muiden iltapäiväkerho-ohjaajien vastaukset. Lisämateriaalin tuottamista ei koettu akuuttina tai välttämättömänä, mutta he olivat kuitenkin myönteisiä ja tukivat ajatusta. Erityisesti käytännön esimerkkejä ryhmäyttämisleikeistä, haastavien tai erityistukea tarvitsevien lasten kanssa toimimisesta ja lasten luontaisesta reagoimisesta erilaisiin ärsykkeisiin ja kokemuksen käsittelyyn liittyvää materiaalia kannustettiin tuottamaan. Kaikki nämä ehdotukset eivät välttämättä suoranaisesti liity minun opinnäytetyöhöni, mutta iltapäiväkerhojen ryhmädynamiikan kannalta on tärkeää että ohjaajat osaavat toimia erilaisten lasten kanssa, joten nämäkin seikat voidaan ottaa huomioon perehdytysmateriaalia päivittäessä.

7 SYNTYNEET KEHITYSIDEAT JA NIIDEN JALKAUTTAMINEN

Toiminnan kehittäminen, sen kehittämistarpeiden tarkastelu ja etsiminen ei tarkoita jo valmiiksi hyvin tehdyn tai onnistuneen toiminnan vähättelyä, vaikka se siltä saattaa usein nopeasti päällepäin näyttää. Se, että pohditaan missä olisi parantamisen varaa ei tarkoita sitä että jo aiemmin tehdyt päätökset, keinot tai muutokset eivät olisi olleet riittäviä. Ajan kuluessa muuttuvat esimerkiksi ihmisten asenteet, koko ammattiala, olosuhteet, työvälineet ja yleisesti vallitsevat lähestymistavat. Toiminnan jatkuva kehittäminen varmistaa sen ajankohtaisuuden, tarvelähtöisyyden, tehokkuuden ja laadukkuuden. Ilman toiminnan kehittämistä ei sen toteutuksessa päästä etenemään ja esimerkiksi iltapäivätoiminnassa, jota tarjoaa moni eri taho ja toimija, voidaan usein jäädä kilpailun jalkoihin ja toiminta ei olekaan yhtäkkiä enää niin kysyttyä tai suosittua kuin muualla.

Aineistoa kerätessä ja tietoperustaan tutustuessa oli selkeää se että iltapäivätoiminnan toimivuuden kannalta on erittäin tärkeää se, että ohjaajat kokevat oman roolinsa ja tehtävänsä mahdollisimman selkeinä. Kyselyistä saamani tiedon perusteella vahvistui oma näkemykseni ja olettamukseni siitä, että itse tekemällä ja käytännön työtä tehdessä oppii parhaiten. Vaikka kyselyihini ei tullutkaan suuria määriä vastauksia, antoi tämä seikka jo itsessään tietoa siitä, millaista iltapäivätoiminnan kehittämistä ohjaajat olivat valmiita tekemään. HJK järjestää satunnaisia teemakoulutuksia liittyen iltapäiväkerhotoimintaan ja eri aihepiireihin joita tämä sisältää. Ohjaajat osallistuvat näihin koulutuksiin yleisesti ottaen suhteellisen aktiivisesti, ja suuri osa koulutusehdotuksista tulevatkin suoraan ohjaajilta. Senkin takia olin hieman yllättynyt että vastausprosentti omaan tutkimukseeni jäi hieman vähäiseksi, mutta tästä saadun tiedon perusteella voin päätellä että HJK:n iltapäiväkerho-ohjaajat haluavat saada konkreettista käytännön koulutusta. Näin jälkikäteen ajateltuna olisin voinut järjestää opinnäytetyöni aiheesta jonkinlaisen teemakoulutuksen, joka olisi pitänyt sisällään esimerkiksi keskustelua lasten ryhmäytymisestä ja kiusaamisesta, kerhoista löytyvien käytännön esimerkkien läpikäyntiä tai ammattilaisen puheenvuoron ja tämän omien kantojen esittämistä. Kuitenkin tämä olisi vaatinut ihan erilaista suunnittelua ja resursseja, mutta tämä on hyvä ottaa huomioon tulevassa kehittämistyössä.

Molempien kyselyiden vastauksista on havaittavissa että kerhoista ja niiden ohjaajilta löytyy kyllä paljon tietotaitoa niin ryhmäytymisestä kuin kiusaamistilanteiden selvittämisestä. Yksikään vastauksista ei ilmaissut huolta tai epävarmuutta ohjaajien am-

mattitaidosta, vaan päinvastoin erityisesti vastuuhjaajat olivat hyvin luottavaisia omien kerhojensa ohjaajiin. Vastauksista kävi ilmi myös se kuinka ohjaajat ovat myönteisiä lisäkoulutuksen ja -materiaalin tuottamiselle, ja myös ohjaajien tyytyväisyys HJK iltapäivätoiminnan tämän hetkiseen tilanteeseen. Omien kokemusteni perusteella voin sanoa, että HJK iltapäivätoiminta on kehittämisorientoitunutta. Jatkuvan palautteen kysyminen, niin nyt kuin aiempina vuosina, on mahdollistanut toiminnan jatkuvan kehityksen ja tarpeeseen vastaamisen kaikkien osapuolten kannalta.

HJK on saavuttanut hyvän yhteishengen luomisen niin jalkapalloseurana kuin myös iltapäivätoiminnassa. Jalkapalloseurana HJK on erittäin tunnettu ja yksi Suomen maineikkaimmista, ja uskon että tämä on vaikuttanut esimerkiksi monen lapsen vanhemman päätökseen ilmoittaa lapsensa niin seuran jalkapallotoimintaan kuin myös sen tarjoamaan iltapäivätoimintaan. Kehitysideana voisin esittää tämän yhteishengen ja ns. HJK- perheeseen kuulumisen näkyvyyden lisäämistä seuran iltapäivätoiminnassa. Tämä onkin aiemmassa toiminnassa otettu huomioon esim. miesten edustusjoukkueen otteluiden lippujen myynnillä, ohjaajien vaatetuksella jossa näkyy seuran logo, sekä tarjoamalla ja mainostamalla myös seuran jalkapallotoimintaa. Kuitenkin kuten aiemmin sanottua HJK:n järjestämä iltapäivätoiminta ei ole jalkapallopainotteista, mutta uskon että suuren ja maineikkaan seuran hyötyjä ja etuja voitaisiin hyödyntää vielä enemmän.

Uskon myös että HJK iltapäivätoiminnassa kauemmin olleiden ohjaajien omaavaa ns. hiljaista tietoa voitaisiin tuoda enemmän esille, esimerkiksi uusia ohjaajia perehdyttäessä. Tietenkin työn arjessa ohjaajat oppivat toisiltaan paljon, mutta esimerkiksi ohjaaja jonka kerhossa ei ole erityistukea tarvitsevia lapsia, voi hyvin jäädä paitsi siltä käytännön tiedolta jota löytyy toisen kerhon ohjaajilta jotka ovat työskennelleet iltapäivätoiminnassa erityistukea tarvitsevien lasten kanssa jo vuosia. Ohjaajien erilainen tausta onkin rikkaus, jota voisi hyödyntää esimerkiksi, ohjaajien kierrättämisellä kerhojen välillä. On erittäin tärkeää että jokaisessa kerhossa on vakituiset ohjaajat, että lapsille löytyy aikuisia ohjaajia joihin he voivat luottaa ja jonka he tuntevat, ja myöskin että ohjaajille tulee tutuksi oman kerhona käytännöt. Kuitenkin mielestäni ohjaajien ammattitaidon kehittämisen kannalta olisi kannattavaa, jos jokainen ohjaaja pääsisi tutustumaan jokaisen HJK iltapäiväkerhon toimintaan. Näin hän saisi hahmotettua kokonais kuvan seuran tarjoamasta iltapäivätoiminnasta, hän oppisi ohjaamaan

erilaisia ja vieraitakin ryhmiä, toimimaan erilaisten ohjaajien kanssa ja saisi ainakin jonkinlaisen otteen siitä kaikesta tiedosta mitä eri ohjaajilla on iltapäivätoimintaan antaa.

8 LOPUKSI

Tämän opinnäytetyön tekoprosessi oli ennen kaikkea omaa ammattitaitoani kehittävä, ja se myös toi HJK iltapäivätoimintaan esille lasten ryhmäytämisen tärkeyden ja yhteisöpedagogin näkökulman. Opinnäytetyöni aihe oli mielestäni erittäin yleistettävissä ja sovellettavissa niin aikuisten kuin lasten keskuuteen eri ympäristöissä. Olen vahvasti sitä mieltä että opinnäytetyöni aiheiden parista löytyy ratkaisu moniin yhteiskunnan tämänhetkisiin ongelmiin liittyen niin koulumaailmaan kuin sen ulkopuolellekin. Näin tärkeän aiheen esille nostaminen ei koskaan ole turhaa, ja tutkijana ja opinnäytetyön kirjoittajana olen tyytyväinen ja ylpeä siitä, että pääsin hyödyntämään opinnoistani saatuja näkökulmia, tietotaitoa ja ammattiosaamista HJK iltapäivätoimintaan.

Opinnäytetyöni hyödyntäminen HJK iltapäivätoiminnassa jatkossa luo mahdollisuuksia kehittää toiminnan laatua vielä entisestään, ja näin voidaan pyrkiä luomaan kaikille toimintaan osallistuville lapsille mahdollisimman laadukasta, turvallista, lapsilähtöistä ja mielekästä toimintaa.

LÄHTEET

- Aalto, Mikko 2000. Ryppäästä ryhmäksi. Turvallisen ryhmän rakentaminen. Tampere: My Generation Oy.
- Fogelholm, Mikael & Vuori, Ilkka & Vasankari, Tommi (toim.) 2011. Terveysliikunta. 2. painos. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Helsingin kaupunki 2013. Perusopetuksen iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelma.
- Helsingin kaupunki 2016. Iltapäivätoiminta, toimintapaikat. Viitattu 31.1.2016.
<http://www.hel.fi/www/Helsinki/fi/paivahoito-ja-koulutus/perusopetus/iltapaivatoiminta/toimintapaikat/>
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2008. Tutki ja kirjoita. 13.-14. painos. Tammi: Keuruu.
- HJK Juniorit 2015. Iltapäivätoiminnan perehdytysmateriaali.
- HJK Juniorit 2016a. HJK ry:n strategia 2014 - 2017. Viitattu 23.2.2016.
- HJK Juniorit 2016b. Kerhotoiminta, iltapäivätoiminta. Viitattu 28.1.2016.
<http://www.hjk-j.fi/toiminta/kerhotoiminta/>
- HJK Juniorit 2016c. Toiminta. Viitattu 24.2.2016. <http://www.hjk-j.fi/toiminta/>
- HJK OY - Helsingin Jalkapalloklubi 2016. Seura. Viitattu 24.2.2016.
<http://www.hjk.fi/seura/esittely>
- Kalliola, Tiina & Kurki, Arja & Salmi, Marjaana & Tamminen-Vesterbacka, Tutta 2010. Matkalla ohjaajuuteen. Kirjapaja.
- Kamppailija ei kiusaa 2016. Mikä Kamppailija ei kiusaa. Viitattu 1.3.2016.
<http://www.kamppailijaeikiusaa.fi/mika-kamppailija-ei-kiusaa>
- Kananen, Jorma 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, JAMK. Suomen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print.
- Kaski, Satu & Autio, Tuire 2005. Ohjaamisen taito. Liikunta tukemassa lapsen ja nuoren kasvua. Edita Publishing Oy.
- Kauppila, Reijo A. 2011. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot. Vuorovaikutusopas opettajille ja opiskelijoille. 3. painos. Juva: Bookwell Oy.
- Kiilakoski, Tomi & Tomperi, Tuukka & Vuorikoski, Marjo (toim.) 2005. Kenen kasvatusta? Kriittinen pedagogiikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus. Tampere: Vastapaino.
- KiVa Koulu 2016. Hanke. Viitattu 1.3.2016. <http://www.kivakoulu.fi/hanke>

Kopakkala, Aku 2011. Porukka, jengi, tiimi. Ryhmädynamiikka ja siihen vaikuttaminen. 3. painos. Helsinki: Edita Prima Oy.

Lämsä, Anna-Liisa (toim.) 2009. Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Marjanen, Päivi & Marttila, Marjaana & Varsa, Marjo (toim.) 2013. Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Nurmi, Päivi (toim.) 2013. Lapsen ja nuoren viha. Jyväskylä: PS- kustannus.

Perusopetuslaki 48 § (628/1998).

Perusopetuslaki 48a § (19.12.2003/1136).

Raina, Liisa & Haapaniemi, Rauno 2007. Yhteisöllinen pedagogia. "...ettei tarvitse tehdä yksin." Tallinna: Arator Oy.

Ryhmäyttäminen.fi 2016. Yksilönä yhteisössä - Opiskelusta yhteisöksi - Aikajana toiselle asteelle. Ryhmäyttämisen tueksi. Viitattu 5.3.2016.
www.ryhmayttaminen.fi/linkit/

Salmi, Laura 2016. Sähköpostitse käyty keskustelu opinnäytetyön teosta 27.2.2016. Helsinki.

Suomen Mielenterveysseura. Henkinen väkivalta. Viitattu 6.3.2016.
<http://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/vaikeat-el%C3%A4m%C3%A4ntilanteet/v%C3%A4kivalta/henkinen-v%C3%A4kivalta-satuttaa-sis%C3%A4lt%C3%A4in>

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisältöanalyysi. 11. painos. Helsinki: Tammi.

Vilka, Hanna 2015. Tutki ja kehitä. 4. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Wolpert, Stuart 2016. UCLA, University of California - Los Angeles. UCLA Newsroom. Health + Behaviour. Anti-bullying program focused on bystanders helps the students who need it the most. Viitattu 6.3.2016.
<http://newsroom.ucla.edu/releases/anti-bullying-program-focused-on-bystanders-helps-the-students-who-need-it-the-most>

LIITTEET

Liite 1: Kyselylomake HJK iltapäiväkerhojen vastuuhjaajille

Hyvä HJK- iltapäiväkerhon vastuuhjaaja

Nimeni on Tiia Uotila ja työskentelen HJK:n iltapäivätoiminnassa Helsingin ranskalais-suomalaisella koululla ja valmennan sen lisäksi seurassa futistyyttöjä. Opiskelen Humanistisessa ammattikorkeakoulussa yhteisöpedagogiksi (kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma), ja teen opinnäytetyöni HJK:n iltapäivätoimintaan. Aiheenani on lasten ryhmäyttäminen, kiusaamisen ehkäisy, sekä kiusaamistilanteiden selvittäminen. Opinnäytetyöni tuotoksena tulen tekemään konkreettisen oppaan aiheesta, joka on tarkoitus liittää tulevana vuosina iltapäiväkerhojen perehdytysmateriaaliin. Oppaan tarkoituksena on tukea iltapäiväkerhojen ohjaajien työtä niin uuden lapsiryhmän ryhmäyttämisessä, kuin lasten välisten kiusaamistilanteiden selvittämisessä.

Tämän kyselyn avulla pyrin mm. kartoittamaan miten iltapäiväkerhojen ohjaajat kokevat kiusaamistilanteiden selvittämisen, lasten ryhmäyttämisen ja millainen on kerhojen yleinen ryhmähenki ja ilmapiiri. Vastauksia tullaan hyödyntämään opinnäytetyössä anonymisti, eikä siitä voida tunnistaa vastanneita henkilöitä. Toivon että pystyt vastaamaan mahdollisimman moneen kysymykseen niin laajasti kuin vain koet sopivaksi. Kaikki tieto on hyödyllistä, mutta mitä laajemmin materiaalia saan, sitä paremmin voin sitä hyödyntää opinnäytetyön tarkoituksperiin. Kyselyn kysymykset ovat avoimia, jolloin sinulla on mahdollisuus vastata niin laajasti tai ytimekkäästi kuin parhaaksi koet. Kyselyn tarkoitus on kerätä tietoa ja tutkia opinnäytetyön kysyntää ja tarvetta, jotta opinnäytetyö palvelisi mahdollisimman hyvin sen tarkoituksperiä. Liiallinen stressaaminen kyselyyn vastaamisesta on aivan turhaa, olen kiitollinen kaikista vastauksista!

Vastaukset toivon saavani viimeistään 2.3.2016 mennessä sähköpostiini, ja opinnäytetyö valmistuttua tullaan se julkaisemaan osoitteessa www.theseus.fi

Kiitos paljon etukäteen, ja jos sinulle tulee mieleen jotain kysyttävää tai lisää ajatuksia aiheeseen liittyen niin minuun voi ottaa yhteyttä!

Tiia Uotila
0400 925305
tiiia93_@hotmail.com

Perustiedot

1. Kerho jossa työskentelet

-

2. Syntymävuotesi

-

3. Sukupuoli

-

4. Kauanko olet työskennellyt HJK:n iltapäiväkerhoissa? (Missä kerhoissa?)

-

5. Onko sinulla aikaisempaa kokemusta lasten kanssa työskentelystä? Millaista?

-

6. Onko sinulla jonkinlaista alan koulutusta tai opiskeletko alaa (lastenohjaaja, lapsi- ja perhetyö, nuorisotyö yms.)? Jos näin on niin millaista?

-

7. Kuinka monta ohjaajaa teidän kerhossanne on?

-

8. Paljonko kerhossanne on lapsia tällä hetkellä?

-

Ryhmä & ryhmäyttäminen

Ryhmäyttämällä tarkoitetaan tässä kyselyssä lasten tutustuttamista toisiinsa uudessa ryhmässä, ja ryhmän muodostumista. Ryhmäyttämistä voi tapahtua esimerkiksi yhdessä keskustelemalla, leikkimällä, ryhmätoiminnoissa tai muissa vastaavissa tilanteissa. Ryhmäyttämällä tarkoitetaan prosessia, jossa ryhmän jäsenten keskinäistä vuorovaikutusta, luottamusta, viihtymistä ja tuntemista kehitetään ja tuetaan tietoisesti (Koulurauha.fi, 2016).

9. Millaisena koet kerhosi ryhmähengen?

-

10. Panostettiinko teidän kerhossanne lasten ryhmäyttämiseen jotenkin? Miten?

-

11. Koetko että ryhmäyttäminen onnistui hyvin?

-

12. Onko teidän kerhossanne lähes kaikilla lapsilla kavereita?

-

13. Onko teidän kerhossanne yksinäisiä lapsia? Jos näin on, mistä voisi johtua että he ovat useimmiten yksin?

-

14. Onko kerhossanne paljon tiiviitä kaveriporukoita? Ottavatko lapset hyvin leikkeihin mukaan muitakin lapsia oman kaveriporukan ulkopuolelta?

-

15. Koetko että ohjaajille pitäisi olla perehdytystä tai lisämateriaalia lasten ryhmäytymisestä tai lapsiryhmän kanssa työskentelystä? Jos näin on, niin millaista?

-

Kiusaaminen

Kiusaamisella tässä kyselyssä tarkoitetaan niin fyysistä kuin henkistä kiusaamista. Fyysistä kiusaamista on esimerkiksi lyöminen, töniminen, potkiminen tai muu tahallinen fyysinen vahingoittaminen. Henkinen kiusaaminen taas voi olla tahallista nimittelyä, vähättelyä, syrjintää tai muuta tahallista henkistä väkivaltaa.

16. Koetko että kiusaaminen on ongelma teidän kerhossanne?

-

17. Jos kerhossanne on kiusaamista, niin ketkä kiusaavat (kaveriporukka, yksittäiset tapaukset yms.)?

-

18. Jos kerhossanne on kiusaamista, niin millaista kiusaamista teillä pääosin tapahtuu ja missä määrin (henkistä, fyysistä, nimittelyä, syrjintää yms.)?

-

19. Onko teidän kerhossanne selkeää, miten kiusaamistilanteet HJK:n iltapäiväkerhoissa tulisi selvittää (kenen kanssa keskustellaan, milloin ollaan vanhempiin yhteydessä, koulun ja HJK:n välinen yhteistyö, tilanteen seuraaminen yms.)?

-

20. Puuttuvatko kaikki kerhosi ohjaajat suurin piirtein yhtä aktiivisesti lasten kiusaamis- tai riitatilanteisiin? Onko ohjaajia, jotka välttelevät näitä tilanteita, tai vaikuttavat epävarmoilta miten näihin tilanteisiin tulisi puuttua?

-

21. Onko joitain asioita, jotka koet haasteellisiksi itsellesi tai muille ohjaajille lasten riita- tai kiusaamistilanteiden selvittämisessä? Millaisia asioita?

-

22. Onko teidän kerhossanne jouduttu ottamaan yhteyttä lapsen vanhempiin kiusaamisen takia? Miten vanhemmat reagoivat ja kuinka edettiin?

-

23. Teettekö paljon yhteistyötä lasten koulun ja opettajien kanssa? Toimiiko yhteistyö?

-

24. Toimiiko kerhon ja lasten vanhempien välinen yhteistyö ja tiedonkulku sinun mielestäsi hyvin? Jos ei, niin mistä luulet sen johtuvan?

-

25. Koetko että ohjaajille pitäisi olla lisää perehdyttämistä tai lisämateriaalia kiusaamisesta, siihen puuttumisesta tai kiusaamistilanteiden selvittämisestä? Jos näin on, niin millaista?

-

26. Muita ajatuksia kyselyn aiheista, tai lisäehdotuksia yms.

-

Kiitos paljon vastauksistasi! Lähetä täytetty lomake minulle sähköpostiin 2.3.2016 mennessä!

Liite 2: Kyselylomake kaikille HJK iltapäiväkerho-ohjaajille

Hyvä HJK- iltapäiväkerhon ohjaaja

Nimeni on Tiia Uotila ja työskentelen HJK:n iltapäivätoiminnassa Helsingin ranskalais-suomalaisella koululla ja valmennan sen lisäksi seurassa futistyyttöjä. Opiskelen Humanistisessa ammattikorkeakoulussa yhteisöpedagogiksi (kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma), ja teen opinnäytetyöni HJK:n iltapäivätoimintaan. Aiheenani on lasten ryhmäyttäminen, kiusaamisen ehkäisy, sekä kiusaamistilanteiden selvittäminen. Opinnäytetyöni tuotoksena tulen tekemään konkreettisen oppaan aiheesta, joka on tarkoitus liittää tulevana vuosina iltapäiväkerhojen perehdytysmateriaaliin. Oppaan tarkoituksena on tukea iltapäiväkerhojen ohjaajien työtä niin uuden lapsiryhmän ryhmäyttämisessä, kuin lasten välisten kiusaamistilanteiden selvittämisessä.

Tämän kyselyn avulla pyrin mm. kartoittamaan miten iltapäiväkerhojen ohjaajat kokevat kiusaamistilanteiden selvittämisen, lasten ryhmäyttämisen ja millainen on kerhojen yleinen ryhmähenki ja ilmapiiri. Osallistuminen kyselyyn on vapaaehtoista ja luottamuksellista. Vastauksia tullaan hyödyntämään opinnäytetyössä anonymisti, eikä siitä voida tunnistaa vastanneita henkilöitä. Toivon että pystyt vastaamaan mahdollisimman moneen kysymykseen niin laajasti kuin vain koet sopivaksi. Kaikki tieto on hyödyllistä, mutta mitä laajemmin materiaalia saan, sitä paremmin voin sitä hyödyntää opinnäytetyön tarkoituksiin. Kyselyn kysymykset ovat avoimia, jolloin sinulla on mahdollisuus vastata niin laajasti tai ytimekkäästi kuin parhaaksi koet. Kyselyn tarkoitus on kerätä tietoa ja tutkia opinnäytetyön kysyntää ja tarvetta, jotta opinnäytetyö palvelisi mahdollisimman hyvin sen tarkoituksiin. Liiallinen stressaaminen kyselyyn vastaamisesta on aivan turhaa, olen kiitollinen kaikista vastauksista!

Vastaukset toivon saavani viimeistään 2.3.2016 mennessä sähköpostiini, ja opinnäytetyö valmistuttua tullaan se julkaisemaan osoitteessa www.theseus.fi

Kiitos paljon etukäteen, ja jos sinulle tulee mieleen jotain kysyttävää tai lisää ajatuksia aiheeseen liittyen niin minuun voi ottaa yhteyttä!

Ystävällisin terveisin

Tiia Uotila
0400 925305
tiia93_@hotmail.com

Perustiedot

1. Kerho jossa työskentelet

-

2. Sukupuoli

-

3. Syntymävuosi

-

4. Kauanko olet työskennellyt HJK:n iltapäiväkerhoissa? (Missä kerhoissa?)

-

5. Onko sinulla aikaisempaa kokemusta lasten kanssa työskentelystä? Millaista?

-

6. Onko sinulla jonkinlaista alan koulutusta tai opiskeletko alaa (lastenohjaaja, lapsi- ja perhetyö, nuorisotyö yms.)? Jos näin on niin millaista?

-

Ryhmä & ryhmäyttäminen

Ryhmäyttämällä tarkoitetaan tässä kyselyssä lasten tutustuttamista toisiinsa uudessa ryhmässä, ja ryhmän muodostumista. Ryhmäyttämistä voi tapahtua esimerkiksi yhdessä keskustelemalla, leikkimällä, ryhmätoiminnoissa tai muissa vastaavissa tilanteissa. Ryhmäyttämällä tarkoitetaan prosessia, jossa ryhmän jäsenten keskinäistä vuorovaikutusta, luottamusta, viihtymistä ja tuntemista kehitetään ja tuetaan tietoisesti (Koulurauha.fi, 2016).

7. Kuvaile millaisena koet oman kerhosi ryhmähengen

-

8. Koetko helpoksi/haastavaksi ohjata erilaisia ryhmäleikkejä lapsille?

-

9. Onko sinulle helppoa tai haastavaa keksiä tai löytää uusia ryhmäleikkejä/toimintaa lapsille? Jos haastavaa, niin osaatko sanoa miksi?

-

10. Onko joitain asioita lapsiryhmän kanssa työskentelyssä jotka koet haasteellisiksi? Jos näin on, niin mitä ja osaatko sanoa miksi?

-

11. Koetko että ohjaajille pitäisi olla jonkinlaista perehdytystä tai lisämateriaalia lasten ryhmäyttämistä tai lapsiryhmän kanssa työskentelystä? Jos näin on, niin millaista?

-

Kiusaaminen

Kiusaamisella tässä kyselyssä tarkoitetaan niin fyysistä kuin henkistä tahallista kiusaamista. Fyysistä kiusaamista on esimerkiksi lyöminen, töniminen, potkiminen tai muu tahallinen fyysinen vahingoittaminen. Henkinen kiusaaminen taas voi olla tahallista nimittelyä, vähättelyä, syrjintää tai muuta tahallista henkistä väkivaltaa.

12. Koetko että kiusaaminen on ongelma teidän kerhossanne?

-

13. Jos kerhossanne on kiusaamista, niin ketkä kiusaavat (kaveriporukka, yksittäiset tapaukset yms.)?

-

14. Onko sinulle selkeää, miten kiusaamistilanteet HJK:n iltapäiväkerhoissa tulisi selvittää (kenen kanssa keskustellaan, milloin ollaan vanhempiin yhteydessä, koulun ja HJK:n välinen yhteistyö, tilanteen seuraaminen yms.)?

-

15. Oletko joutunut selvittämään lasten välisiä fyysisiä yhteenottoja? Oletko kokenut jonkin/jotkut tilanteet haastaviksi tai vaikeiksi selvittää? Jos näin on, niin miksi?

-

16. Oletko joutunut selvittämään lasten välistä henkistä kiusaamista? Oletko kokenut jonkin/jotkut tilanteet haastaviksi tai vaikeiksi selvittää? Jos näin on, niin miksi?

-

17. Koetko haastavaksi tai vaikeaksi lähteä puuttumaan/selvittämään kiusaamistilanteita? Jos näin on, niin miksi?

-

18. Koetko että sinulla on tarpeeksi osaamista ja tietotaitoa kiusaamistilanteiden selvittämiseen? Jos et, niin haluaisitko kehittää osaamistasi? Toivoisitko tässä esim. HJK:lta tukea?

-

19. Koetko että ohjaajille pitäisi olla lisää perehdyttämistä tai lisämateriaalia kiusaamisesta, siihen puuttumisesta tai kiusaamistilanteiden selvittämisestä? Jos näin on, niin millaista?

-

20. Muita ajatuksia kyselyn aiheista, tai lisäehdotuksia yms.

-

Kiitos paljon vastauksistasi! Lähetä täytetty lomake minulle sähköpostiin 2.3.2016 mennessä!